

Znaková řeč kojenců a batolat jako alternativní forma komunikace

Hana Havelková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana HAVELKOVÁ**
Osobní číslo: **H108069**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Znaková řeč kojenců a batolat jako alternativní
forma komunikace**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu **IMS Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009)**.

Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na druhé a třetí vývojové stádium dítěte,
- na seznámení se znakovou řečí pro slyšící kojence a batola,
- na možnosti rozvinutí komunikační schopnosti pomocí znakování.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na znakovající i neznakovající rodiny.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Acredolo, L., Goodwyn, S. *Baby Signs: How to Talk with Your Baby Before Your Baby Can Talk*. 3rd Edition, New York: McGraw-Hill, 2009.

Briant, Monta, Z. *Znaková řeč pro miminka*. 1. vyd. Praha : Talpress, 2010.

Čačka, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: MU, 2000.

Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000.

Kopřiva, P., Nováčková, J., Nevolová, D., Kopřivová, T. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd. Kroměříž : Spirála, 2007.

Vasilovčík Šustová, T. *Jak se domluvit s kojencem a batoletem: Komunikujeme přirozenými znaky a gesty*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2008.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

Specializované psychologické pracoviště

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Hana Havelková

Jméno, příjmení studenta

V Brně 13.3.2013

Havelková

.....
Podpis

---

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce na téma Znaková řeč kojenců a batolat jako alternativní forma komunikace se zabývá neverbální komunikací v raném věku. Poukazuje na možnost dorozumívat se s dětmi, které ještě plně nevyužívají verbální projev, pomocí znakové řeči pro slyšící kojence a batolata.

Teoretická část je věnována vývoji řeči, faktorům ovlivňující tento vývoj, neverbální komunikaci a znakové řeči.

Praktická část se zaměřuje na vyhodnocení dotazníkového šetření zabývajících se rodinami, které s dětmi komunikují pomocí znakové řeči, a porovnání aktivní slovní zásoby těchto dětí s dětmi, se kterými se neznakovalo.

Klíčová slova: raný věk, vývoj řeči, faktory ovlivňující vývoj řeči, neverbální komunikace, znaková řeč

ABSTRACT

The subject of this bachelor's work is The sign language of babies and toddlers as an alternative form of communication, and it is focused on non-verbal communication at early stages of life. It refers to a possibility of communication with children who haven't been able to use the verbal language utterly yet, by use of sign language at hearing babies and toddlers.

The theoretical part refers to a speaking development and its' influencing factors, non-verbal communication and sign language.

The practical part is focused on data evaluation which was realized from questionnaires done by families which communicate with their children by the help of sign language in comparison with an active vocabulary of those children who have never been put into practice of sign language.

Keywords: early stage of life, speaking development, influencing factors of speaking development, non- verbal communication, sign language

Poděkování

Děkuji panu doc. Dr. Stanislavu Balíkovi, PhD., za velmi užitečnou metodickou pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Poděkování patří také mému manželovi, za trpělivost a za morální podporu nejen při psaní této bakalářské práce, ale i za pomoc, a skutečnou oporu, kterou mi poskytoval po celou dobu mého studia, a které si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Tišnově dne 13.3.2013

Hana Havelková

OBSAH

ÚVOD.....	1
TEORETICKÁ ČÁST.....	2
1 ROZVOJ RANÉ KOMUNIKACE	3
1.1 VÝVOJ ŘEČI.....	4
1.1.1 Období předřečové	4
1.1.2 Období aktivní řeči.....	5
1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ ŘEČI.....	7
1.3 NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE.....	10
1.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	12
2 ZNAKOVÁ ŘEČ	13
2.1 PROGRAM BABY SIGNS®	14
2.2 HISTORIE PROGRAMU	15
2.3 PŘÍNOSY KOMUNIKACE POMOCÍ ZNAKŮ	16
2.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	18
3 POUŽÍVÁNÍ ZNAKŮ PŘI KOMUNIKACI.....	19
3.1 METODIKA A ZÁSADY ZNAKOVÁNÍ.....	19
3.2 ZNAKY SE MĚNÍ VE SLOVA.....	22
3.3 SEMINÁŘE A KURZY VYUČOVANÉ METODOU BABY SIGNS®	23
3.4 DALŠÍ LITERATURA PRO KOMUNIKACI POMOCÍ ZNAKŮ V ČEŠTINĚ.....	25
3.5 DÍLČÍ ZÁVĚR	26
PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 ZNAKOVÁ ŘEČ JAKO ALTERNATIVNÍ FORMA KOMUNIKACE.....	28
4.1 CÍLE VÝZKUMU	28
4.2 POUŽITÉ METODY A CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ VÝZKUMU.....	28
4.3 VLASTNÍ ZÁVĚREČNÉ ŠETŘENÍ	29
4.4 ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ VÝZKUMU	51
5 ZÁVĚR.....	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
SEZNAM OBRÁZKŮ	57
SEZNAM TABULEK.....	58
SEZNAM GRAFŮ	59
SEZNAM PŘÍLOH.....	60

ÚVOD

Komunikace je v každém věku nesmírně důležitá a nesmí se zapomínat na její důležitost ani v období, kdy je dítě nemluvnětem nebo ještě nedokáže produkovat srozumitelnou řeč. Děti v raném věku, hlavně zpočátku svého života, se dorozumívají především pláčem. Později nám začínají na věci ukazovat a rády s námi opakují různé říkanky s ukazováním. Co kdyby nám ale nemluvnata řekla i svá přání, potřeby, myšlenky a dokonce i pocity pomocí něčeho, co je pro ně přirozené? Možnost dorozumět se beze slov dětem dává metoda znakové řeči pro slyšící kojence a batolata. Jedná se o metodu založenou na používání jednoduchých znaků.

Téma bakalářské práce, které se zabývá alternativní komunikací v raném věku, jsem si vybrala díky naší dceři Vanesce. Narodila se minulý rok v lednu a já se, jako většina maminek v dnešní době, již v průběhu těhotenství začala zajímat o různou literaturu zaměřenou na vývoj dítěte. Zaujaly mě autorky L. Acredolo a S. Goodwyn, které jsou propagátorky nejrozšířenějšího programu znakové řeči Baby Signs®. Po přečtení jejich publikace a knihy od vývojové psycholožky G. Doherty-Sneddon, jsem věděla, že s naší dcerou budeme chtít znakovat. Byla jsem nadšená z myšlenky, že s Vaneskou budeme komunikovat mnohem dříve, než vysloví své první slůvko. Nyní je jí čtrnáct měsíců a znakování jí velmi baví a přináší nám všem obrovskou radost ze společné komunikace.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část se bude zabývat vysvětlením pojmu komunikace a řeč, dále vývojem řeči v raném věku, neverbální komunikací a znakovou řečí pro slyšící kojence a batolata, tak aby jednotlivé části textu na sebe navazovaly, a tím se propojila problematika komunikace raného věku.

Praktická část bude zaměřená na zjištění zkušeností rodičů s používáním znakové řeči pro komunikaci s jejich dítětem z dotazníkového šetření, porovnání aktivní slovní zásoby znakových a neznakových dětí a na potvrzení či vyvrácení čtyř níže stanovených hypotéz:

- Předpokládám, že znaková řeč má pozitivní vliv na bližší vztah rodiče a dítěte.
- Předpokládám, že děti, kterým se znaky začínají předkládat mezi 8 – 12 měsícem, zopakují první znak průměrně do jednoho měsíce.
- Předpokládám, že většina rodičů, kteří s dítětem znakovají, navštíví kurz nebo seminář zaměřený na metodiku znakování.
- Předpokládám, že používání neverbálních znaků je pro dítě raného věku přirozené.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ROZVOJ RANÉ KOMUNIKACE

První tři roky života dítěte mají zásadní roli v jeho vývoji. Toto období se nazývá **raný věk**. V této době se člověk nejrychleji rozvíjí a nejlépe se přizpůsobuje změnám, proto je potřeba těmto rokům věnovat velký význam. Pokud se toto období zanedbá, mohou se možnosti vývoje dítěte v určitých oblastech snížit nebo dokonce zcela uzavřít.¹

*„Slovo **komunikace** je odvozeno od latinského výrazu *communico*, který znamená „sdílet“. Kdykoli tedy s někým sdílíme své myšlenky nebo pocity, komunikujeme. Sdílení smyslu je jednou z nejdůležitějších součástí péče o děti. Vzájemnou komunikací jim pomáháme rozvíjet se a růst.“²*

Nejčastější způsob, jakým se lidé dorozumívají, je **řeč**. Je to schopnost, která je dána pouze člověku. Pomocí ní můžeme vyjádřit naše myšlenky, nálady, pocity a postoje.³ Řeč je produkt naší vyšší nervové činnosti a je podřízena zákonům mozku – je odrazem našeho myšlení a zároveň naše myšlení podněcuje. Má pro nás velký a nepostradatelný význam. Není nám však vrozena, musíme se jí naučit.⁴

Dítě není schopné si samo osvojit jazyk, jde o vysoce interaktivní proces ovlivňovaný sociálním kontextem. Výsledky vývoje jazyka se projevují jak formálními prvky (víceslovné věty, zlepšující se výslovnost), tak i samotnou aplikací jazyka v kontaktu s druhými lidmi.⁵

Významný způsob učení se v raném věku je nápodobou, jde také o důležitou součást rané interakce. Dítě se snaží imitovat, co vidí nebo slyší od svých nejbližších. Ti přizpůsobují své chování aktuálním možnostem dítěte s cílem podpořit rozvoj jeho schopností a dovedností. Pozitivní zpětná vazba dítě motivuje k dalšímu opakování. Citová odezva jako způsob pochvaly dítě velmi podporuje v jeho učení.⁶

Řečí ale nejsou pouze „smysluplně užívaná slova“ (verbální komunikace), od narození je to i mimika, pohyby těla (neverbální komunikace) atp. Nemůžeme tedy těch několik slov, která jsou na konci prvního roku „smysluplně využívána“, považovat za měřítko duševní

---

¹ SPOLEČNOST PRO RANOU PÉČI. [online] 2009. ©2009. [cit. 2013-02-10] Dostupné z URL: <<http://www.ranapece.cz/index.php/cs/rana-pee.html>>.

² DOHERTY–SNEDDON, G. *Neverbální komunikace dětí*. Praha: Portál, 2005. s. 13.

³ BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. s. 6.

⁴ DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*. Humpolec: Jas, 2003. s. 9.

⁵ HEWSTONE, M., WOLFGANG S. *Sociální psychologie*. Praha: Portál, 2006. s. 89.

⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 102-103.

úrovně. Tím je v prvních letech života hlavně projev vlastní bezprostřední aktivity a jejím prostřednictvím nabývané zkušenosti a zážitky.⁷

Raný věk zahrnuje vývojové období novorozenecké (od narození jeden měsíc), kojenecké (od jednoho měsíce do jednoho roku) a batolecí (od jednoho roku do tří let).⁸

1.1 Vývoj řeči

Ontogenetický vývoj řeči je u každého velmi individuální. Stejně nebo podobně mohou být u dětí pouze počáteční etapy, kdy a jak dítě začne mluvit, se poté velmi liší. Období, kdy dítě ještě slova aktivně nepoužívá, nazýváme předřečovým, na konci prvního roku věku se dítě plynule dostává do období aktivní řeči.⁹

1.1.1 Období předřečové

Předřečovou fází, která zahrnuje „*postupný rozvoj vokalizace a způsobu jejího využití až na úroveň prvních identifikovatelných a smysluplných výrazů*“¹⁰, Jana Bezděková dělí na období:

- křiku,
- broukání,
- žvatlání,
- rozumění řeči.¹¹

Křik má zpočátku reflexní charakter. Během prvních šesti týdnů se jedná o neutrální zvukový projev, poté se pláč stává diferencovanější a kojenec jím vyjadřuje svoje spokojené a nespokojené pocity. Během druhého měsíce pozvolna dítě začíná spokojeně **broukat**. Produkuje zvuky podobné hláskám, např. aa, oo. Dokáže již svým hlasovým projevem vyjádřit svou náladu. Zatím jde také o reflexní činnost, která se objevuje i u vrozeně neslyšících. Bez zpětné vazby však tato činnost postupně vyhasíná. Slyšící kojenec experimentuje se svým hlasem způsobem nazvaným kruhová reakce: dítě poslouchá zvuky, které vydává, a protože jsou pro něj velmi zajímavé, opakuje je

⁷ ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 40.

⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 68,71,118.

⁹ KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén, 2009. s. 35-36

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 93.

¹¹ BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. s. 6-9.

několikrát po sobě.¹² Zároveň v tomto období zvaném také **žvatlání pudové** objevuje se svým hlasem možnosti melodie, mění jeho výšku i sílu, z čehož vzniká dojem, že si prozpěvuje. Jeho hlasový projev může připomínat spojené hlásky, slova, písknutí nebo mlaskání. Jedná se o pudovou hru s mluidly. V druhé polovině prvního roku dítě začíná napodobovat gestikulaci, výrazy obličeje, zvuky a shluky hlásek, které slyší. Dostává se do období **napodobivého žvatlání**. Dítě tato činnost velmi baví, je spojena s pozitivními emocemi. V případě, že dítě vysloví mama, papa, jde pouze o kombinaci hlásek, které jsou pro dítě artikulačně nejsnadnější. V tomto období hraje velmi důležitou roli sluch, z tohoto důvodu se již dá zjistit případné sluchové postižení.¹³ „*Přesnost vokální aktivity nezávisí jen na sluchové diferenciaci, ale i na zralosti motoriky a mluidel.*“¹⁴ Měli bychom k dítěti mluvit klidně, zřetelně, ne moc hlasitě a s pozitivní náladou. Děti zbožňují rytmus, proto mají velkou radost z básničky či písničky, u které je houpáme nebo s nimi tančíme. Ve třetím čtvrtletí dítě postupně spojuje předměty a situace se slovy, které zná. Nastupuje nesmírně důležité období **rozumění řeči**. Pro porozumění stále potřebuje výraznou mimiku a melodii, obsahu slov ještě plně nerozumí, ale postupně slova dostávají konkrétní význam.¹⁵ Osvojení prvních slov se děje globální asociací vysloveného slova s předmětem, který dítě vidí, slyší či si na něho může sáhnout.¹⁶ V devátém měsíci také začíná reagovat na první slovní pokyny – „Ukaž, jak jsi veliká?“, „Udělej paci, paci.“, zatím však stále dítě reaguje více na melodii hlasu, gesta či situaci, než na obsah jednotlivého slova. Ke konci prvního roku v podnětném prostředí roste rychle počet slov, kterým dítě rozumí, ale ještě je nedokáže vyslovit – tzv. pasivní slovní zásoba. Tato slova si ukládá do paměti, proto bychom už před tím, než dítě začne mluvit, měli vybírat slova, která před ním použijeme.¹⁷

1.1.2 Období aktivní řeči

Podle M. Vágnerové toto období zahrnující zvládání sémantických a gramatických pravidel prochází obdobími:

- holofráze,

¹² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 94.

¹³ KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén, 2009. s. 37.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 95.

¹⁵ KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén, 2009. s. 37-38.

¹⁶ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 56.

¹⁷ KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén, 2009. s. 38.

- kumulace holofráze,
- dvouslovných vět,
- telegrafických vět,
- úplných vět,
- prvních souvětí.¹⁸

Vědomě vyslovené první slovo bývá většinou krátké – jednoslabičné či dvouslabičné. Toto slovo již u dítěte prošlo prahem pochopení a proslovení. Jednotlivé vyslovené slovo tzv. holofráze na začátku představuje celou větu. Poté, co jednotlivá slova nestačí ke sdělení myšlenek dítěte, začíná slova spojovat.¹⁹ Tím vzniká mezi 18. a 24. měsícem **první věta**. Dítě se vyjadřuje pomocí více jednoslovných vyjádření, dávaných volně za sebe, např. haf, pápá. Kolem dvou let dítě začíná kombinovat jednotlivá slova do **dvouslovných sdělení**, tj. primárních vět. Raná syntaxe většinou vychází od jednoho základního slova, které je různě doplňováno: např. hrát – ještě, ham – ještě. V době od dvou do dvou a půl roku děti již mluví v jednoduchých **telegrafických větách**. Vyjadřují se zjednodušeně, častým jevem je vynechání slov, která nejsou potřeba, např. spojky nebo koncovky slov. V jejich slovníku s převahou podstatných jmen se začínají objevovat slovesa a adjektiva. Mezi druhým a třetím rokem si děti osvojují **základy gramatiky**, zatím však stále více preferují obsah před formou.²⁰ Gramatické tvary si zpočátku děti tvoří analogicky na základě podobnosti, např. pusu dám tátovi a mámovi. V tomto období téměř denně přibývají nová slova, říkanky, písničky, děti si rády povídají, rapidně se rozvíjí tzv. aktivní slovní zásoba,²¹ viz obrázek č. 1 na následující straně. V druhé polovině třetího roku se dítě aktivně zajímá o to, jak se vše nazývá, jedná se o **období otázek** „Co je to?“ a poté následuje otázka „Proč?“. Dítě si tímto způsobem rozšiřuje slovník a navazuje komunikaci. Je potřeba mu trpělivě odpovídat, v případě záporné zpětné vazby, se ptát přestává a vývoj se tím opožďuje. Mezi druhým a třetím rokem začíná počátek ohebné řeči, děti začínají používat množné číslo, časování skloňování. Vznikají **věty úplné**. Batolata si také pro rozšíření slov pro komunikaci o svých poznatecích vymýšlejí různé novotvary (vypínač – točík atd.).²²

¹⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 138-139.

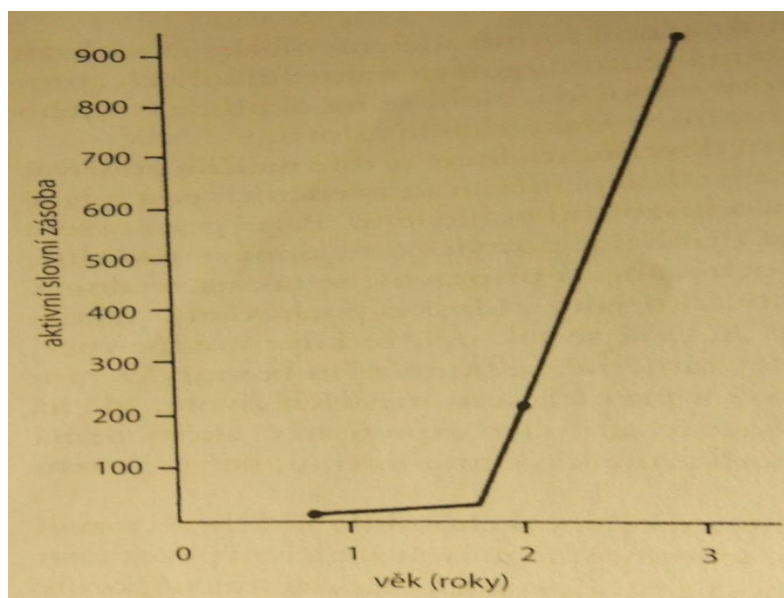
¹⁹ KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén, 2009. s. 39.

²⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 138.

²¹ KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2010. s. 12.

²² ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 52.

„Tříleté děti začínají používat **souvětí** vyjadřující aditivní vztah, časovou následnost a současnost, podmínku i příčinnou souvislost, i když ještě občas nepřesně. Umí použít spojky, které přísluší vztah vyjadřující.“ Např. „Až bude léto, budeme se koupat v bazénu.“²³

Obr. 1. Růst slovní zásoby v prvních třech letech života.²⁴

Věk tří let se považuje za hranici **tzv. období fyziologické nemluvnosti**. Do té doby některé děti mohou mluvit méně, aniž by se jednalo o závažnější problém. Posuzuje se rozvoj řeči, slovní zásoba a dále zájem o komunikaci. Mezi dětmi jsou viditelné rozdíly v množství používaných slov v jednotlivých obdobích – slovní zásoba roste nerovnoměrně, a ve schopnosti správně vyslovovat. Rozvoj řeči je u každého dítěte velmi individuální, protože každé dítě je jedinečné a pochází z jiných sociálních a kulturních podmínek.²⁵

1.2 Faktory ovlivňující vývoj řeči

„K hlavním předpokladům správného vývoje řeči patří podnětné rodinné prostředí, dostatečná míra intelektu, nenarušený centrální nervový systém a sluch, genetické dispozice k nadání pro jazyk. Důležitou roli zde však hraje i osobnost dítěte a zkušenosti, které ho během života ovlivňují.“²⁶

²³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008. s. 139.

²⁴ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 76.

²⁵ KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén, 2009. s. 39.

²⁶ BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMí CZ, 2008. s. 6.

Psycholog A. Meltzoff v roce 1979 dokázal, že dítě jen 42 minut po narození je schopno opěťovat komunikaci. Vyplázl tehdy na novorozeně jazyk a to mu to oplatilo vypláznutím svého jazyka. Děti s námi **chtějí komunikovat** hned od narození, proto bychom si s nimi měli hned od počátku jejich života povídat. John Medina ve své knize uvádí, že čím více rodiče mluvili na své děti v nejrannějších okamžicích života, tím lepší byly lingvistické schopnosti jejich dětí. Ideální počet slov za hodinu je 2 100.²⁷

Komunikovat s dítětem pomocí slov je také **jediný způsob**, jak ho naučit mluvit. Při povídání je dobré, když dítě vidí náš obličej. Tak nejlépe přivykne zvukům, melodii, slovům a osvojí si mimiku. Dítěti povídejme při každé příležitosti – při vstávání, přebalování, koupání, oblékání, přípravě jídla atd. Vše mu komentujme, ukazujme, pojmenovávájme a vysvětlujme, je velmi důležité pro správný vývoj řeči, aby mělo dostatečný kvalitní **mluvní vzor**. Také se svého dítěte na různé věci ptejme a zároveň mu ponechejme prostor na zúčastnění se rozhovoru. Už i malé dítě nám odpovídá rozmanitými zvuky, broukáním, úsměvem nebo gestem.²⁸ Motivací k další komunikaci je pro něj naše **pozitivní reakce** na jeho projevy. V období napodobivého žvatlání dítěti dodáváme chuť mluvit opakováním slabik a zároveň jeho povzbuzováním. Nesmírně důležité je pro rozvoj jeho schopností láskyplné a podnětné prostředí. Záleží na nás, jakým směrem se bude vývoj našeho dítěte uchylovat.²⁹

V dnešní době je negativní trend v podobě stále menšího množství času, který rodiče dětem věnují. Pokud dítěti dáme nějakou novou hračku, je potřeba mu vysvětlit, jak si s tou hračkou má hrát, jaké vydává zvuky, hru mu také zároveň komentovat. Měli bychom se naším chováním snažit **podněcovat a povzbuzovat** dítě k činnosti. Dalším negativem dnešní doby je televize, rádio, počítač a počítačové hry. V prostředí, kde je celý den spuštěný nějaký přehrávač, dítě se obtížně učí rozeznávat sluchem kvalitu jednotlivých zvuků. Dětský mozek potřebuje slyšet hlas skutečné živé osoby. Slovní zásobu dítěte hravou formou rozvíjí čtení a ukazování obrázkových knížek, povídání pohádek a příběhů, výborné jsou jednoduché básničky s ukazováním, říkanky a v neposlední řadě rytmické písničky.³⁰

²⁷ MEDINA, J. *Pravidla mozku dítěte*. Brno: Computer Press, 2011. s. 54, 103.

²⁸ BACUŠ, A. *První rok vašeho dítěte*. Praha: Portál, 2005. s. 61.

²⁹ BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. s. 8.

³⁰ BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. s. 6, 27.

Řeč se nerozvíjí samostatně, ale je **součástí celého komplexního vývoje dítěte** tzv. psychomotorického vývoje. Jde o propojení vývoje psychických (duševních) a motorických (pohybových) funkcí. V případě pokroku v motorickém vývoji, je patrná změna i ve vývoji řeči. Velký vliv na řeč má také sluch a zrak. *„Komunikace je nejdůležitější dovedností pro život v lidské společnosti. Dorozumívat se s ostatními dítě nejlépe naučíme v prostředí lásky, bohatých citových a sociálních vazeb a za podpory jeho řečových dovedností.“*³¹

Základem pro **rozvoj řeči v období novorozeneckém a kojeneckém** podle Dany Kutákové je:

- citová odezva na jakékoliv jejich zvukové projevy, silný oboustranný citový vztah,
- dostatečné množství příležitostí slyšet lidský hlas (tzv. mluvní vzor),
- správný tělesný rozvoj – s přibývajícím tělesnou obratností, souběžně přibývají i hlasové projevy,
- dítě si v tomto období zvyká na hláskový systém, melodii jazyka a buduje si základ tzv. pasivní slovní zásoby.³²

Základem pro **rozvoj řeči v období batolecím** podle D. Kutákové je:

- Rozvoj vyjadřování a slovní zásoby. Základní postup, jak dítě můžeme seznámit s novým slovem: „To je...“ Poté si ověříme, zda dítě danému slovu rozumí – „Ukaž mi, kde je...“. Můžeme i vyzkoušet, jestli dokáže dítě slovo povědět – „Co je to?“.
- U rozvoje výslovnosti bychom měli dbát na:
  - obratnost mluvidel – můžeme postupně rozšiřovat repertoár artikulačních cvičení,
  - sluchové vnímání – pomocí napodobování zvuků.
- Nepřesnosti ve výslovnosti neopravujeme, ale řekneme slovo správně. Dítě se spontánně pokusí slovo znovu říci správně díky napodobovacímu reflexu. Příkazy typu: „Řekni to; zopakuj to po mně; špatně, oprav se.“, není vhodné používat.

³¹ BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. s. 17, 86.

³² KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2010. s. 26-27.

- Maximálně se snažíme dítěti vyjadřování usnadňovat, případné obtíže ve vyjadřování maskujeme tak, aby byly co nejméně nápadné. Vycházíme vstřícně z dětské touhy po mluvním kontaktu.³³

1.3 Neverbální komunikace

Komunikace neverbální (nonverbal) je komunikace mimoslovní, která je zprostředkována:

- gesty rukou, pohyby hlavou a dalšími pohyby těla,
- postoji těla,
- mimikou – výrazy tváře,
- pohledy očí,
- vzdáleností a zaujímáním prostorových pozic,
- tělesným kontaktem,
- tónem hlasu a dalšími neverbálními aspekty řeči,
- oblečením, fyzickými a jinými aspekty vlastního zevnějšku.³⁴

„Neverbálna komunikácia v ranom veku predstavuje hlavný dorozumievací kanál medzi dieťaťom a osobami v jeho okolí. Zámerné pohyby dieťaťa pomáhajú získavať pozornosť dospelých a dieťa sa s inými osobami môže deliť o svoje pocity, objavy, potreby.“³⁵

Děti a rodiče si zakládají komunikační systém hned po narození. Novorozenec podle B. C. Holingera přichází na svět vybaven schopností vyjadřovat pocity a reakce za použití neverbálního jazyka devíti vrozenými signály, které jsou: zájem, potěšení, překvapení, tíseň, hněv, strach, zahanbení, znechucení a averze vůči zápachu. Tyto signály nejranějších pocitů jsou vyjádřeny kombinací výrazů v obličeji, zvuku a řeči těla. Sdělení reakce nemluvněte na všechny druhy podnětů. Porozuměním těmto signálům a tomu, jak fungují, může znamenat obrovský pokrok pro nás a naše dítě.³⁶

³³ KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2010. s. 38.

³⁴ VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. s. 64.

³⁵ KAPÁLKOVÁ, Světlana. *Neverbálna komunikácia v ranom veku*. [online] Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2007. [cit. 2012-12-05] Dostupné z URL: <<http://laboratorium.detskarec.sk/studie.php>>.

³⁶ HOLINGER, P. C., DONEROVÁ, K. *Co říkají děti, než se naučí mluvit*. Praha: Triton, 2005. s. 22.

Neverbální komunikace je pro dětský vývoj důležitá v mnoha ohledech. Zásadní ohled je, že mimoslovní komunikace dává dítěti důležitý nástroj pro interakci s ostatními lidmi. Schopnost účinné komunikace je významná pro každý aspekt našeho života. Vzájemné kvalitní interakce pomáhají dětem se rozvíjet a mají podíl na sociální, emoční a mentální vývoj. Rozvoj je podněcován interakcemi jak s hmotným, tak i se sociálním prostředím. Mezi hlavní rysy kvalitní interakce patří schopnost chápat potřeby a přání dítěte a schopnost rychle a vhodně reagovat. Aby byla mezi námi a naším dítětem efektivní komunikace, musíme mu rozumět.³⁷ Což v době, kdy ještě není schopné verbální komunikace, není zrovna pokaždé jednoduché.

Zásady při komunikaci s dětmi podle vývojové psycholožky G. Doherty-Sneddon jsou:

- Záměrnost: v prvních měsících života dítěte, získáváme informace od dítěte, které jsou neúmyslné. Později dostáváme od dítěte neverbální komunikační informace, které nám chce sdělit. Samotná reakce na první pokusy o záměrnou komunikaci podporuje rozvoj komunikačních schopností dítěte.
- Vizuální signály: vizuální komunikační kontext umožňuje uskutečnit interakci a vysílat neverbální signály (výrazy tváře, gestikulace rukou, pohledy). Je základem schopnosti dítěte sdělovat svému okolí své myšlenky a pocity a současně porozumět ostatním lidem. Díky vizuálním signálům můžeme pohlédnout do fyziologických, kognitivních a emočních stavů dítěte.
- Komunikace je vrozená: děti se rodí s dovednostmi nebo výraznými předpoklady ke komunikaci.
- Komunikace je naučená: přestože se každé dítě rodí s genetickou výbavou ke vzniku komunikace, je tato schopnost značně ovlivněna zkušenostmi dítěte. Kvalitní mezilidské interakce umožňují dětem používat a rozvíjet komunikační dovednosti.
- Dospělí by měli být pozorní: z dětských signálů nezískáme žádnou informaci, jestliže jim nebudeme věnovat dostatečnou pozornost. Je důležité sledovat neverbální signály a naslouchat dětem, co nám jimi chtějí říci. Zásadním předpokladem citlivosti vůči dětským potřebám je vnímavost.

---

³⁷ DOHERTY-SNEDDON, G. *Neverbální komunikace dětí*. Praha: Portál, 2005. s. 13-15.

- Schopnost reakce: reagováním v určitém čase a důsledným způsobem, pomůžeme dítěti získat sebejistotu. Reagováním na pokusy dítěte o komunikaci, pomáháme rozvíjet jeho chápání komunikace.
- Opora (pomoc): kterou prokazujeme dítěti při vzájemném dorozumívání, zahrnuje přesné posouzení schopnosti a úrovně znalosti dítěte, kterého lze dokázat jen pochopením sdělení, které k nám dítě verbálně nebo neverbálně vysílá.³⁸

Příkladem komunikace s nemluvnaty s cílem podpořit rodičovskou vnímavost a schopnost reakce je užití „dětské znakové řeči“. Účelem znakových systémů je dát dětem další možnost komunikace s dospělými a usnadnit tak jejich komunikaci ještě v době, než se naučí mluvit.³⁹

1.4 Dílčí závěr

První kapitola se zabývá objasněním pojmu raný věk, komunikace a řeč. Je v ní blíže popsán vývoj řeči dítěte v prvních třech letech života, které mají pro něj zásadní význam.

Dále uvádí faktory, které na tento vývoj mohou působit v pozitivním nebo negativním smyslu slova. Některé tyto činitele můžeme při výchově dítěte ovlivnit, tzn. množství času, který dítěti věnujeme, efektivní využití tohoto času k povídání, zpívání a eliminování negativních vlivů. Poslední část je věnována neverbální komunikaci, která má obrovský význam pro děti raného věku a díky jejímu pochopení můžeme vnímavěji a rychleji reagovat na potřeby svého dítěte.

---

³⁸ DOHERTY–SNEDDON, G. *Neverbální komunikace dětí*. Praha: Portál, 2005. s. 15-20.

³⁹ DOHERTY–SNEDDON, G. *Neverbální komunikace dětí*. Praha: Portál, 2005. s. 15.

2 ZNAKOVÁ ŘEČ

Znaková řeč pro kojence a batolata je způsob využití přirozených znaků při komunikaci s dítětem, které ještě nedokáže své potřeby, přání a pocity vyslovit. Pomocí znaků nám může dítě také sdělit, co má rádo, co ho zrovna zaujalo, nebo co si pamatuje ze včerejší vycházky a mnoho dalšího ze svého světa. Jde o mnohem zábavnější a efektivnější způsob komunikace než je pláč. Doc. Čačka uvádí, že nemluvit neznamena nerozumět a myšlení není totožné s řečí.⁴⁰ Díky znakové řeči můžeme také zjistit, jak je naše dítě ve skutečnosti chytré, dříve než začne mluvit.

Dorozumívání se prostřednictvím znakování je vlastní dětem v kojeneckém a batolecím věku. V tomto věku chtějí děti komunikovat, ale ještě neovládají svá mluvidla přinejmenším tak dobře, aby mohly produkovat srozumitelnou řeč. Batole začíná první slůvka používat kolem jednoho roku. Až kolem osmnácti měsíců se jeho schopnost produkce artikulované řeči zlepši natolik, že se dokáže dorozumívat. Přirozená gesta používají již děti ve věku kojeneckém. Pokud se tato gesta rozvinou do funkčního komunikačního systému znakování s miminky, může si dítě se svými nejbližšími začít povídat už kolem osmého měsíce. To je o mnoho dříve, než dítě začne komunikovat mluveným slovem. V tomto období můžeme díky komunikaci pomocí znaků podpořit a pozitivně ovlivnit rozumový, citový i pohybový vývoj dítěte.⁴¹

Batolata ovládají mnohem dřív své ruce a paže, protože řeč se vyvíjí daleko pomaleji. Profesorky psychologie Linda Acredolo a Susan Goodwyn prokázaly, že většina dětí si vymýšlí své vlastní znaky, aby mohly komunikovat. Znaky jsou pro ně přirozené jako například znak na rozloučenou „pápá“ nebo zavrtění hlavou pro slovo „ne“ či zvednutí ručiček, když chtějí ukázat, jak jsou „velké“.⁴²

„Pro většinu rodičů je zásadní událostí v prvních letech života dítěte první dětské slůvko (dítě je obvykle vysloví ve věku 12 až 18 měsíců). Naproti tomu jen zřídka kdy slycháváme rodiče mluvit o tom, kdy jejich dítě poprvé na něco ukázalo, aby o to požádalo, nebo kdy začalo mávat pažemi, aby napodobilo ptáka. Proč je tomu tak? Domnívám se, že lidé tyto signály nesledují, neboť je nepovažují za důležité. Mnohé časné mimoslovní signály se však

⁴⁰ ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 51.

⁴¹ VASILOVČÍK ŠUSTOVÁ, T. *Jak se domluvit s kojencem a batoletem*. Praha: Grada, 2008. s. 11-12.

⁴² ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*, Srbsko: Nuerasoft, s.r.o., 2007, s. 12-16.

objevují ještě dříve, než dítě začne mluvit, a jsou důležitým ukazatelem rostoucího porozumění světu, v němž dítě žije.“⁴³

Znaky si můžeme vymýšlet sami spolu s dítětem nebo si můžeme vybrat z několika programů, které se zabývají učením znakové řeči.

2.1 Program Baby Signs®

Program Baby Signs® je prvním programem, který byl vyvinut pro slyšící miminka a batolata, která se s jeho pomocí učí používat přirozené znaky pro komunikaci s rodiči, sourozenci, prarodiči a dalšími lidmi z blízkého okolí. Autorky programu, které znakování poprvé popsaly v 80. letech 20. století, Linda Acredolo a Susan Goodwyn, jsou profesorky vývojové psychologie na Kalifornské univerzitě. Program je podložen dlouholetými výzkumy a zůstává z celosvětového hlediska nejrozšířenější z programů zabývajících se učením znakové řeči. V České republice se program Baby Signs® používá od roku 2008.⁴⁴

Propagátorkou metody Baby Signs® u nás je Ing. Michaela Tilton, která žila jedenáct let v Americe. V roce 2007 s doktorkami Acredolo a Goodwyn podepsala smlouvu o výhradním zastoupení programu pro Českou a Slovenskou republiku. Začala zde také v roce 2008 uskutečňovat první kurzy znakové řeči. První kurzem byl dvouhodinový seminář pro rodiče a o několik měsíců později přibyl kurz pro děti a rodiče nazvaný Znakování se zpěvem a hrou.

Tento program umožňuje dětem vyjádřit své potřeby, myšlenky a pocity díky snadno proveditelným znakům, které jsou přizpůsobené dětské motorice a dětskému myšlení. Na výběru znaků se podíleli odborníci na vývoj a výchovu dětí i rodiče, kteří se zúčastnili programu. Většina znaků je převzata z Americké znakové řeči pro neslyšící, tzv. ASL. Některé znaky jsou změněny, aby se více přiblížily tomu, jak určité věci děti vnímají, a složitější znaky jsou modifikovány tak, aby lépe odpovídaly motorickým schopnostem dětí v batolecím věku. Celkově bylo vybráno sto znaků.⁴⁵

---

⁴³ DOHERTY–SNEDDON, G. *Neverbální komunikace dětí: jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. Praha: Portál, 2005. s. 11.

⁴⁴ TILTON, M., et al. Vědecký základ programu Baby Signs®. *Babysigns* [online]. ©2010 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z URL: <http://www.babysigns.cz/media/media/Vedicky_zaklad_Programu_Baby_Signs_CZ.pdf>.

⁴⁵ ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*. Srbsko: Nuerasoft, s.r.o., 2007. s. 16-17.

Program Baby Signs® je jediným programem, který:

- byl testován na vědecké bázi,
- vytvořili ho světově uznávaní odborníci v oblasti vývoje dětí,
- byl speciálně vyvinut pro slyšící batolata,
- je velice flexibilní.

Z těchto důvodů právě tuto metodu znakové řeči volí nejvíce rodičů v zahraničí i u nás, kde je navíc ještě oceňováno, že:

- Nabízí kvalitní výukové materiály pro rodiče i pro děti.
- Je vyučován certifikovanými lektorkami, které prokázaly odbornou znalost v oblastech vývoje verbální a neverbální komunikace dětí a zároveň složily certifikační zkoušku připravenou dr. Acredolo a dr. Goodwyn. Většina z těchto instruktorek má navíc rozsáhlé odborné zkušenosti v oborech jako pedagogika, psychologie, pediatrie, logopedie, raná péče a vedení dalších výukových kurzů pro děti.
- Některá mateřská centra po absolvování kurzu nabízejí pravidelná setkání znakových dětí. Rodiče se mohou podělit o své zkušenosti a jejich děti, protože používají znaky ze stejného programu, si mezi sebou rozumí.⁴⁶

2.2 Historie programu

Linda Acredolo a Susan Goodwyn se o používání znaků začaly zajímat poté, kdy si L. Acredolo v roce 1982 všimla, že její dcera Kate, která ještě neuměla mluvit, se s ní pomocí znaků snaží komunikovat a stále si vymýšlí nové znaky. V roce 1985 publikovaly svůj první odborný článek o Kate. Poté zjistily, že většina dětí používá jeden či více znaků pro komunikaci, dříve než se naučí mluvenou řeč.⁴⁷

Doktorky vývojové psychologie se na tomto základě rozhodly pro rozsáhlejší výzkum, který začal v roce 1989. Nejvýznamnější ze studií probíhaly pod záštitou Národních institutů zdraví v USA. Zapojeno bylo více než 140 rodin, dětem bylo přesně 11 měsíců

---

⁴⁶ TILTON, M. Znaková řeč pro batolata. *Babysigns* [online]. ©2008-2010. [cit. 2013-01-25].

Dostupné z URL: <http://www.babysigns.cz/znakova_rec.html>.

⁴⁷ ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*. Srbsko: Nuerasoft, s.r.o., 2007. s. 19-20.

a byly rozděleny do dvou skupin: v první používaly systém znakování a v druhé nikoliv. Všechny byly na stejné úrovni ve schopnosti komunikovat, pohlaví, pořadí narození v rodině a v otázce vzdělání a příjmů rodičů. Děti byly ve věku 11, 15, 19, 24, 30 a 36 měsíců vyhodnoceny prostřednictvím standardních měřítek pro posouzení jazykových dovedností. „*Ve věku 24 měsíců děti, které využívaly znakovou řeč, v průměru hovořily jako děti ve věku 27 až 28 měsíců. Oproti dětem, které znakovou řeč nevyužívaly, měly tedy více než tříměsíční náskok. Navíc děti, které se vyjadřovaly prostřednictvím znaků, sestavovaly podstatně delší věty. Děti ve věku 36 měsíců, které znakovou řeč využívaly, v průměru hovořily jako děti ve věku 47 měsíců.*“ Na rozdíl od svých vrstevníků tedy měly téměř dvanáctiměsíční výhodu. Dlouhodobé přínosy byly zjišťovány se stejnými respondenty po sedmi letech od konce prvního výzkumu, použit byl test inteligence zvaný Wechsler Intelligence Scale for Children – III. Došlo se k výsledku, že průměrně děti, které jako batolata znakovaly, měly o 12 bodů vyšší IQ než děti ze skupiny, které znaky nepoužívaly.⁴⁸

Profesorky Linda Acredolo a Susan Goodwyn v roce 1996 vydaly svoji první knihu *Baby Signs: How to Talk with Your Baby Before Your Baby Can Talk* (Dětské znaková řeč: Jak se dorozumět se svým dítětem dříve, než se naučí mluvit), které se pouze ve Spojených státech prodalo přes půl miliónu výtisků. Kniha se stala velkým bestsellerem.

2.3 Přínosy komunikace pomocí znaků

Nemluvnata nám ještě nedokážou vyjádřit, co vše již znají a chápou, z tohoto důvodu bývají často podceňována. Komunikace pomocí znaků nám odkryje, jak jsou děti ve skutečnosti chytré a vnímavé již v raném věku. Rodiče díky tomu věnují svým dětem více pozornosti, více jim věci komentují.

Dlouhodobá studie odhalila, že znakování přináší řadu krátkodobějších i dlouhodobějších přínosů:

- Děti mohou komunikovat velmi brzy.
- Díky znakování mohou děti vyjádřit specifické věci, jako je strach nebo místo, které je bolí.

---

⁴⁸ TILTON, M., et al. Vědecký základ programu Baby Signs®. *Babysigns* [online]. ©2010 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z URL: <http://www.babysigns.cz/media/media/Vedecsky_zaklad_Programu_Baby_Signs_CZ.pdf>.

- Znakování umožňuje dětem zvolit si téma rozhovoru. Když mluvíme o něčem, co dítě zajímá, více se soustředí a učí.
- Znakování zvyšuje sebeúctu. Dítě má radost, když ví, že mu rozumíme a jeho komunikace je považována za důležitou. Každá pochvala zvyšuje sebevědomí dítěte.
- Znakování dává dítěti velmi brzy prostředek k soběstačnosti, protože mu umožňuje vyjádřit jeho potřeby, city a postřehy.
- Znakování snižuje frustraci dospělých i dětí a vytváří důvěru. Děti, které umějí používat znaky, zažívají méně frustrace, méně pláčou a vztekají se.
- Pomáhá v bilingvních, tedy dvojjazyčných rodinách – vytváří jazykový most, kdy dítě snáze pochopí, že různá slova označují stejnou věc.
- Podporuje pozitivní emoční rozvoj. Dítě může také dříve komunikovat o svých pocitech, pojmenovat své pocity a začít se vžívat do pocitů druhých, rozvíjí se jeho empatie. Jde tedy o rozvoj schopnosti, která se označuje jako „emoční inteligence“.
- Znakování podporuje jazykové dovednosti. Znakující děti mají tendenci mluvit dříve a mít bohatší slovník než neznakující stejně staré děti. Ve věku dvou let uměly znakující děti říci o 50 slov více než děti, které neznakovaly. (Nejsou v tom započítaná slova, která děti znakovaly.) Výzkum rovněž prokázal, že ve věku 36 měsíců byly znakující děti, co se týká mluvení, na úrovni 47měsíčních – tedy téměř o rok napřed.
- Znakování napomáhá rozvoji mluvené řeči. Je vhodné i pro děti, které už mluví, znaky se budou učit pro věci či činnosti, které ještě nedokážou vyslovit. V praxi při komunikaci budou ve větách spojovat slova se znaky.
- Znakování upevňuje pouto a obohacuje interakci mezi rodičem a dítětem díky dvousměrné komunikaci.
- Znakování nám umožní nahlédnout do duše a osobnosti našeho dítěte. Mnohdy dítě zaujme úplně něco jiného než nás dospělí. Díky znakování se dítě o svůj svět s námi může podělit.
- Znakování nám umožní poznat, jak je dítě chytré. Znakování zvyšuje IQ. Ze studie doktorek Acredolo a Goodwyn vyplynulo, že děti, které znakovaly jako miminka a dávno už od znaků upustily, měly ve věku osmi let průměrně o 12 bodů vyšší IQ

než děti z kontrolní skupiny. Znakující děti dosáhly průměrně 114 bodů oproti kontrolní skupině, kde děti dosáhly průměrně 102 bodů.

- Znakování podporuje gramotnost ve školním věku. Bylo dokázáno, že znakování podporuje rané schopnosti pro úspěšné čtení, psaní, rozvíjí slovní zásobu, pomáhá při učení pravopisu a zlepšuje paměť tím, že přidává vizuální a kinestetické vjemy k vjemu sluchovému.⁴⁹

Častá obava rodičů, prarodičů, kteří o znakování nemají dostatek informací je, že jejich dítě, vnuče bude z důvodu používání znaků opožděné ve vývoji řeči. Jak vyplývá z výše uvedeného, více jak dvě desítky let trvající výzkumy prokazují pravý opak. Děti, které používají znakovou řeč, vynikají nad svými vrstevníky v počtu používaných slov a délce slovních spojení. Účastníci ve studii doktorek Acredolo a Goodwyn dokonce ve třech letech předběhli své vrstevníky téměř o rok. Většina těch, kdo se znakování věnuje, jej přirovnává k lezení. To, že se dítě naučí lézt, ho neodradí od toho naučit se chodit. Brzy děti zjistí, že používání slov je jednodušší.

„V celé populaci je asi 10 procent dětí, které jsou z nějakého důvodu opožděné ve vývoji řeči. Častokrát tu není žádný specifický důvod k tomuto opoždění. A pak jednoho dne, dříve nebo později, dítě mluvit začne. Proto myslím, že je docela možné, že dítě, které znakovalo, může být diagnostikováno jako opožděné v řeči. Je to jednoduše způsobeno tím, že vždy jeden z deseti lidí je opožděn ve vývoji řeči, ať znakuje či nikoliv.“⁵⁰

Pro vytváření osobnosti a pro základ vývoje jazyka jsou první tři roky dítěte zásadní. Používání znaků pomáhá plně využít tuto příležitost.

2.4 Dílčí závěr

Ve druhé kapitole je blíže popsána znaková řeč pro slyšící kojence a batolata, její výhody a přínos jak pro děti, tak pro rodiče. Nemluvnata touží po komunikaci od narození, díky neverbální komunikaci v podobě znakové řeči, která je pro ně přirozená, můžeme jejich touhu splnit i o několik měsíců dříve. Dále je tato kapitola věnována programu Baby Signs® a jeho historii. Jedná se o nejrozšířenější metodu znakování pro slyšící batolata, která je vědecky podložena mnohaletými výzkumy.

⁴⁹ BRIANT, M. Z. *Znaková řeč pro miminka*. Praha: Talpress, 2010. s. 10-15.

⁵⁰ BRIANT, M. Z. *Znaková řeč pro miminka*. Praha: Talpress, 2010. s. 21-22.

3 POUŽÍVÁNÍ ZNAKŮ PŘI KOMUNIKACI

L. Acredolo a S. Goodwyn uvádějí čtyři hlavní důvody, proč je znaková řeč prospěšná při učení se mluvit:

- Přiměje rodiče, aby častěji mluvili. Dítě si pomocí znaků může vybrat téma, o kterém by chtělo hovořit a rodič na znak reaguje tak, že dítěti o daném tématu začne vyprávět.

„Dítě, na které se v prvních dvou letech života hodně mluví a kterému se dostává povzbuzení, aby na to reagovalo, bude mít později s daleko větší pravděpodobností dobré jazykové schopnosti.“⁵¹

- Posiluje zájem dětí o mluvení. Úspěchy, které zažijí v komunikaci díky používání znaků, je motivují k tomu dorozumívat se ještě efektivněji pomocí slov.

„Důvodem, motivem k řeči u dítěte je ona již zmíněná potřeba dorozumět se. Dítě podvědomě cítí, že čím lépe dokáže komunikovat se svým okolím, tím snadněji dosáhne naplnění a uspokojení svých potřeb.“⁵²

- Zvyšuje zájem o knihy. Z pasivního posluchače se díky znakové řeči z dítěte stává aktivní účastník čtení. Tato role ho více baví a zvyšuje jeho motivaci ke čtení.
- Podporuje neurologická spojení. Po úspěšném použití znaku se v mozku vytvoří a postupně se upevňují spojení mezi objektem a slovem.⁵³

3.1 Metodika a zásady znakování

Se znakováním lze začít již od narození, málo početná skupina rodičů s ním také v tu dobu začíná. Jeden z důvodů je, aby spojení znaku se slovem působilo na dítě co nejdříve. Rodiče mají více času si na používání znaků navyknout, aby jim to poté přišlo jako samozřejmé. Je potřeba se ale zároveň obrnit trpělivostí, protože uplyne dlouhá doba, než dítě bude schopné znaky používat. Důležité je u tohoto přístupu vydržet. Nejpočetnější skupina rodičů začíná s používáním znaků **od osmi měsíců** až do jednoho roku věku dítěte, v tomto období je dítě více motoricky schopné znak provést. Pokud je dítě hodně

⁵¹ HOLINGER, P. C., DONEROVÁ, K. *Co říkají děti, než se naučí mluvit*. Praha: Triton, 2005. s. 49.

⁵² BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. s. 9.

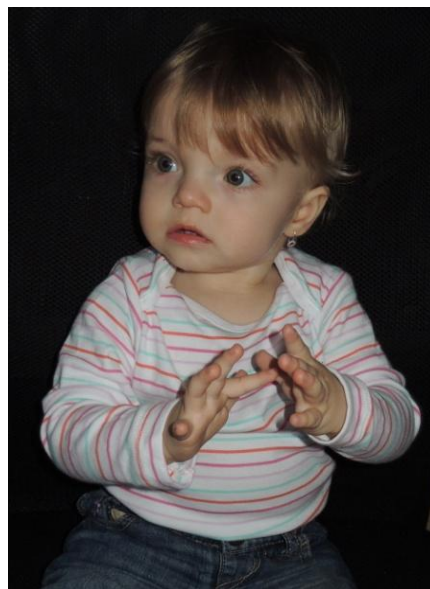
⁵³ ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*. Srbsko: Nuerasoft, s.r.o., 2007. s. 28-32.

komunikativní, výsledky na sebe nenechají dlouho čekat. Třetí skupina rodičů začíná se znakovou komunikací po prvním roce věku dítěte. Dítě v tomto věku může znak zopakovat do několika dnů, krásně již ovládne svoje ruce. Nevýhodou pozdějšího začátku používání znakování je, že se tak přichází až o několik měsíců společné komunikace s dítětem pomocí znaků. L. Acredolo a S. Goodwyn sestavily otázky, ve kterých, pokud rodič bude mít více než dvě souhlasné odpovědi, doporučují s dítětem začít znakovat:

- Začíná ukazovat na věci kolem sebe?
- Přináší hračky či jiné předměty a čeká na vaši reakci?
- Začíná dělat „pápá“?
- Vrtí hlavou při nesouhlasu a kývá hlavou při souhlasu?
- Začínají ho zajímat obrázky v knížce?
- Je dítě staré aspoň šest měsíců?
- Je frustrované, když nerozumíte tomu, co chce?
- Povídá již několik slov, avšak neumí vyslovit vše, co by vám chtělo říci?⁵⁴

Monta Z. Briant uvádí, že je vhodné začít celkem se 6 až 10 znaky. Znaky má rozdělené do dvou skupin, z každé si máme vybrat 3 až 5 znaků:

- a.) *Rutinní znaky* jsou znaky pro každodenní věci a činnosti jako je „pít“, „jíst“, „hotovo“ atd. Díky těmto znakům většinou rodiče se znakováním začínají. Na obrázku č. 2 dvanáctiměsíční holčička ukazuje rutinní znak pro „ještě“.

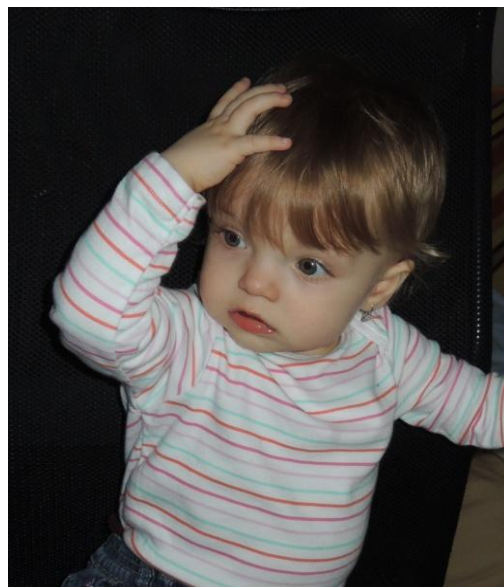
Obr. 2. Rutinní znak pro „ještě“

Foto: Vlastimil Havelka

⁵⁴ ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*. Srbsko: Nuerasoft, s.r.o., 2007. s. 45-49.

b.) *Motivující znaky* jsou znaky, které označují věci a jsou pro dítě zajímavé. Motivují ho, patří sem znaky pro zvířata, hračky, knihy atd. Na obrázku č. 3 dvanáctiměsíční holčička ukazuje motivující znak pro „čepici“.

Monta Z. Briant vymezuje také 12 znaků, které nás podle ní mohou ochránit před řadou problémů: opatrně, studený, jemně, pomoc, horký, ne, nesahat, bolí, bát se, spolu, stop, počkej.⁵⁵

Obr. 3 Motivující znak pro „čepici“

Foto: Vlastimil Havelka

Terezie Vasilovčik Šustová naproti tomu dohromady doporučuje začínat s polovičním množstvím (třemi až pěti znaky) pro lepší zařazení do každodenního života a důslednost. Poté, co si na používání znaků zvykneme, můžeme zařazovat další.

Velmi záleží na dítěti, kdy bude chtít začít komunikovat pomocí znaků, také na tom, zda na to je již vývojově připraveno, a v neposlední řadě na důslednosti rodičů v používání znaků.

Mezi hlavní zásady znakování patří:

Vždy vyslovte spolu se znakem slovo – je potřeba aby dítě, v dostatečné míře slyšelo mluvené slovo a jeho řeč se správně rozvíjela.

Znak a slovo několikrát opakujte – pomáhá to vytvořit silné asociace mezi znakem, předmětem a mluveným slovem. Děti se učí nejlépe napodobováním.

Znak musí být vidět – jděte na úroveň dítěte, sedněte si k němu nebo si ho vezměte na klín. Vhodné je znak ukázat v úrovni očí či blízko obličeje, který děti přitahuje.

Znak ukazujte – nejllepší je na začátek učit znaky, které si může osahat, podívat se na ně v obrázkové knížce či situaci zažít. Spojí si tak, že slovo a znak znamenají jednu a tu samou věc.

---

⁵⁵ BRIANT, M. Z. *Znaková řeč pro miminka*. Praha: Talpress, 2010. s. 42-53.

Znak dítěti pomozte předvést – záleží na dítěti, zda vám dovolí mu vést ručičku. Děti mají omezenou koordinaci jemné motoriky. Znaky z počátku budou dělat nepřesně. Je také možné, že nějaké znaky si upraví a budou je dělat podle toho, jak se jim lépe dělají nebo jak daný předmět ony vnímají.

Znaky si přizpůsobujte – jsou tu pro vás a vaše dítě. Vymýšlejte a nechte vymýšlet své dítě nové znaky.

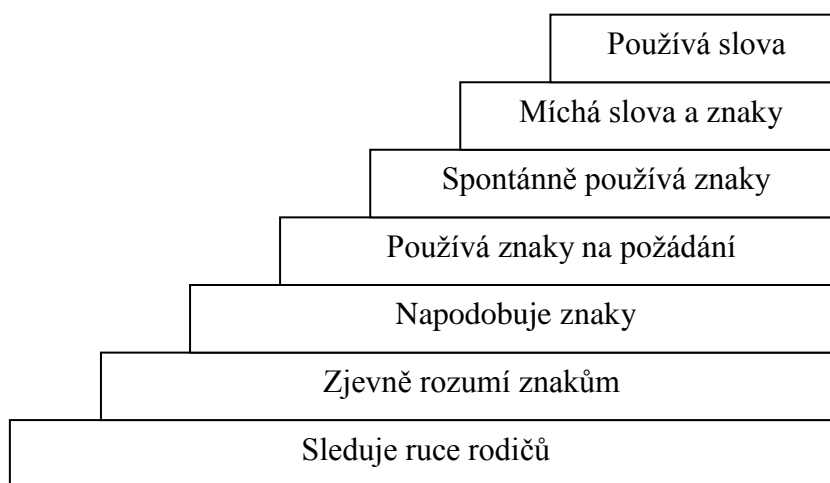
Znaky používejte důsledně při každodenních aktivitách, vystavujte dítě situacím, ve kterých můžete znak použít.

Buďte trpěliví – čím mladší dítě, tím bude trvat delší dobu, než začne znaky používat.

Učte se s radostí a nešetřete chválou – reagujte pozitivně na snahu dítěte používat znaky. Často ho chvalte. Znakování má přinést oboustrannou radost z komunikace a tu si spolu s dítětem užívejte.^{56,57}

3.2 Znaky se mění ve slova

Jak děti postupně začnou ovládat svá mluvidla, znaky se začínají měnit ve slova. Průběh znakování a vývoj komunikace z neverbální na verbální je znázorněn níže na obrázku č. 4, kde schůdky představují jednotlivé milníky vývoje.

Obr. 4. Vývoj komunikace z neverbální na verbální

Copyright, 2007. Baby Signs®, Inc. Nuerasoft, s.r.o.

⁵⁶ VASILOVČÍK ŠUSTOVÁ, T. *Jak se domluvit s kojencem a batoletem*. Praha: Grada, 2008. s. 41-75.

⁵⁷ ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*. Srbsko: Nuerasoft, s.r.o., 2007. s. 57-64.

Období, kdy batolata používají slova a znaky dohromady, je přechodné, ubezpečují se tím, že víme, co nám chtějí sdělit. Jejich artikulovaná řeč nemusí být ze začátku srozumitelná. Někdy nám znak mohou také se slovem ukázat, aby zdůraznily význam slova.⁵⁸ L. Acredolo a S. Goodwyn (2002) ve své knize uvádějí, že dítě přechází přirozeně k mluvení; tím, jak intelektuálně dozrává, je schopno komplikovanějších myšlenkových konstrukcí, které jednoduchými znaky nejdou vyjádřit. Pro dítě je mluvená řeč jednodušší, pohodlnější a hlavně efektivnější.⁵⁹

Další důležitý milník v životě dítěte je začátek používání dvouslovných vět. Děti, které k dorozumívání používaly znaky, začínají mnohem dříve skládat dohromady slova. Jedna znaková maminka z Pensylvánie v knize doktorek Acredolo a Goodwyn uvádí ve svém příběhu, že jejich syn začal jednoduchá spojení znaku a znaku nebo znaku a slova dávat dohromady již kolem roku. U dětí, které znakování nevyužívají ke komunikaci, je průměrný věk pro začátek dvouslovných vět mezi 19. a 20. měsícem.⁶⁰

3.3 Semináře a kurzy vyučované metodou Baby Signs®

Od ledna 2008 jsou u nás po celé České republice pořádány Semináře pro rodiče, od listopadu téhož roku je možno navštívit také kurzy pro rodiče a děti s názvem Znakujeme se zpěvem a hrou, kde certifikovaní lektori vyučují program znakové řeči Baby Signs®.

Výhradní zastoupení tohoto programu v Česku má Ing. Michaela Tilton. Ke znakové řeči se dostala díky své dceři, která se narodila v Americe, kde několik let M. Tilton žila a odkud si také s sebou „přivezla“ znakování. Vydala překlad knihy Průvodce pro rodiče, instruktážní DVD s videoslovníkem jednotlivých znaků v českém jazyce a organizuje školení instruktorů programu Baby Signs®.

Seminář pro rodiče

Jedná se o dvouhodinový seminář určený pro rodiče, prarodiče či kohokoliv, kdo o dítě pečuje. Dítě můžeme na seminář vzít také s sebou. Za uvedenou dobu jsou nám lektori schopni říct všechno důležité o metodě používání znaků pomocí programu Baby Signs®.

⁵⁸ BRIANT, M. Z. *Znaková řeč pro miminka*. Praha: Talpress, 2010. s. 95-98.

⁵⁹ VASILOVČÍK ŠUSTOVÁ, T. *Jak se domluvit s kojencem a batolatem*. Praha: Grada, 2008. s. 99-100.

⁶⁰ ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*. Srbsko: Nuerasoft, s.r.o., 2007. s. 65-67.

Dozvíme se, v jakém období dítěte je dobré začít znakovat, jakým způsobem dítěti ukazovat znaky, doporučí nám, jakým způsobem máme vybírat první znaky, kolik jich na začátek používat. Dále nám popíše průběh vývoje komunikace, upozorní nás, jak rozpoznat pokroky a kdy je vhodná doba začít přidávat další znaky. Pro přiblížení praxe jsou na kurzu přehrávána dvě krátká instruktážní videa. Celkově se za dvě hodiny naučí frekventanti 16 znaků. Kurzy jsou připraveny zábavnou a interaktivní formou. Kurzu je možné se zúčastnit kdykoliv, kdy chceme s nemluvnětem začít používat znakovou řeč. Doporučuje se navštívit kurz už i během těhotenství, kdy má rodič poměrně ještě nějaký volný čas. Otázkou je, kolik nám toho zůstane v paměti, než s dítětem začneme znaky používat. Ke kurzu jsou poskytovány materiály, do kterých kdykoliv doma můžeme nahlédnout. Na výběr jsou dva typy kurzů, které se liší cenově a podle toho také množstvím materiálů. Kompletní sada obsahuje: knihu Průvodce pro rodiče, videoslovník na DVD, sadu čtyř leporel pro děti, video pro děti „Moje oblíbené znaky“, přehled znaků s magnetem na lednici a pracovní listy.⁶¹

Kurzy pro děti a rodiče: Znakujeme se zpěvem a hrou

Zábavnou formou zde certifikované instruktorky učí děti spolu s jejich rodiči znakové řeči pomocí her a veselých písniček. Kurzy jsou šestitýdenní, setkání trvá přibližně hodinu a probíhají každý týden. Vhodné jsou pro děti od šesti měsíců. Dozvíme se na nich, jak rozvíjet komunikační, kognitivní a motorické dovednosti svých dětí. Na každé lekci je také medvídek BeBo, který má motivovat děti učit se znaky. Pro děti jsou profesorkami vývojové psychologie Acredolo a Goodwyn vybrány hry, které pomáhají jejich rozvoji. Děti se u společných her pobaví a naučí se veselé písničky. Každý kurz nese jiné téma vybrané ze všedního života jako například „pocity“, „u jídla“, „koupání“, „bezpečnost“ nebo „zvířátka“, díky tomu si děti osvojí znaky, které jsou jim blízké a které využijí. Rodiče mají možnost si zakoupit Zpěvníček a CD s písničkami z kurzů, leporela „Moje první znaky“, „Moje další znaky“, video pro děti „Moje první znaky“, laminovaný soubor znaků či plyšovou taštičku s obrázkem medvídka Bebo.⁶²

Kurzy na sebe nejsou vázány a materiály je možné zakoupit i samostatně bez kurzů. Program Baby Signs® nabízí více aktivit, výše uvedené semináře a kurzy jsou však pilířem

⁶¹ TILTON, M. Znaková řeč pro batolata. *Babysigns* [online]. ©2008-2010. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z URL: <<http://www.babysigns.cz/produkty.html>>.

⁶² TILTON, M. Znaková řeč pro batolata. *Babysigns* [online]. ©2008-2010. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z URL: <<http://www.babysigns.cz/produkty.html>>.

této metody. Před kurzem Znakujeme s dětmi je dobré si zjistit obecné informace o používání znakové řeči. Velké množství informací lze zjistit na internetu, jde však o časově náročnější variantu než je například dvouhodinový seminář. Znakování se dá také nastudovat z literatury uvedené níže, která se zabývá jinými programy znakové řeči.

3.4 Další literatura pro komunikaci pomocí znaků v češtině

Českému znakování s miminky se věnuje Terezie Vasilovčíková Šustová ve své publikaci *Jak se domluvit s kojencem a batoletem: komunikujeme přirozenými znaky a gesty*. Autorka vybírala znaky podle své zkušenosti se znakovou řečí s dětmi a uchýlila se ke kombinaci přirozených gest, znaků českého znakového jazyka i jiných národních znakových systémů a znaků mezinárodního znakování. Kniha obsahuje slovníček s obrázky a popisy základních znaků, které jsou rozděleny do pěti kategorií: rodina, denní činnosti, předměty a potraviny, příroda a pocity, pokyny apod. Na konci knihy jsou tyto znaky uspořádány do abecedního seznamu s číslem stránky, na které se znak nachází.

Pro některá slova či činnosti dává autorka na výběr z více znaků.

Například pro slovo „pít“:

1. varianta – držíte v ruce pomyslnou sklenici a přiložíte ji k ústům, jako byste se chtěli ze sklenice napít,
2. varianta – palec přiložený k ústům představuje savičku láhve.

Nebo pro slovo „ryba“:

1. varianta – rukou předvádíme kmitavý pohyb plovoucí ryby,
2. varianta – otevíráme a zavíráme ústa jako se otvírají a zavírají ústa ryby.

Je na každém z nás, jaký znak si pro komunikaci se svým dítětem zvolíme. T. Vasilovčíková Šustová také ve své publikaci uvádí, že znaky si můžeme vytvářet sami spolu s naším dítětem pro vlastní potřebu na základě vlastních zkušeností a společného vidění světa.⁶³

Vše potřebné o používání znaků najdeme také v publikaci *Základy znakové řeči pro miminka: raná komunikace pro slyšící kojence a batolata*. Autorka Monta Z. Briant vychází ve svých znacích z amerického znakového jazyka – ASL. V knize je obsaženo

---

⁶³ VASILOVČÍK ŠUSTOVÁ, T. *Jak se domluvit s kojencem a batoletem*. Praha: Grada, 2008. s. 17-32.

300 znaků v abecedním pořadí, které jsou ilustrovány přehlednými fotografiemi a jednoduchými instrukcemi. V knize jsou pro zábavnější formu učení obsaženy písničky a říkanky, přímo v jejich textu jsou tučně vyznačena slova, která může dítě znakovat.

Příklad písničky:

Když jsi ŠŤASTNÝ a víš o tom, ZATLESKEJ! (tleskněte)

Když jsi ŠŤASTNÝ a víš o tom, ZATLESKEJ!

Když jsi ŠŤASTNÝ a víš o tom,

na tvé TVÁŘI (prsty ukažte tváře) uvidím to,

když jsi ŠŤASTNÝ a víš o tom, ZATLESKEJ!

[Můžeme opakovat se změnami, jako ZAKŘIČ HURÁ, VYSKOČ.]

Znak šťastný autorka popisuje ve svém slovníku následovně: „*Ruka se spojenými nataženými prsty několikrát poklepe na hrudník pohybem vzhůru, znázorňujíc pocit štěstí, který ve vás vzrůstá.*“⁶⁴

Monta Z. Briant také ve své knize uvádí, že znakovat s miminkem je velmi jednoduché – mnohem jednodušší, než neznakovat!

3.5 Dílčí závěr

Třetí kapitola je věnována metodice znakování. Co je potřeba dělat, aby bylo znakování úspěšné, kdy začít s používáním znaků, a jaké znaky zvolit na začátek. Představuje programy, kurzy a literaturu, ve kterých se můžeme dozvědět jak všeobecné informace o používání znakové řeči, tak se pomocí nich znakovou řeč naučit. Část této kapitoly také popisuje, jakými milníky dítě ve znakování prochází a jak se komunikace pomocí znaků postupně mění v řeč verbální. Znaky děti opouští přirozeně. Například naše holčička mezi svými prvními znaky začala ukazovat znak pro pejska. Poté, co se naučila vyslovovat slabiku ba, na otázku: „Jak dělá pejsek?“ neodpovídala zrychleným dýcháním jako do té doby, ale slabikou „ba“.

⁶⁴ BRIANT, M. Z. *Znaková řeč pro miminka*. Praha: Talpress, 2010. s. 396.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZNAKOVÁ ŘEČ JAKO ALTERNATIVNÍ FORMA KOMUNIKACE

V této empirické části se budu zabývat využitím znakové řeči pro slyšící kojence a batolata v praxi. Výzkumné šetření se bude zaměřovat na rodiče, kteří komunikují se svými dětmi pomocí znakové řeči, a rodiče, kteří s dětmi nepoužívají znakovou řeč.

4.1 Cíle výzkumu

Praktická část bude zaměřena na zjištění zkušeností rodičů s používáním znakové řeči pro komunikaci s jejich dítětem, porovnání aktivní slovní zásoby znakujících a neznakujících dětí a na potvrzení či vyvrácení hypotéz, které jsem si stanovila v Úvodu bakalářské práce.

Hypotéza č. 1:

Předpokládám, že znaková řeč má pozitivní vliv na bližší vztah rodiče a dítěte.

Hypotéza č. 2:

Předpokládám, že děti, kterým se znaky začínají předkládat mezi 8 – 12 měsícem, zopakují první znak průměrně do jednoho měsíce.

Hypotéza č. 3:

Předpokládám, že většina rodičů, kteří s dítětem znakují, navštíví kurz nebo seminář zaměřený na metodiku znakování.

Hypotéza č. 4:

Předpokládám, že používání neverbálních znaků je pro dítě raného věku přirozené.

4.2 Použité metody a charakteristika respondentů výzkumu

Pro zjištění výše uvedených informací a potvrzení či vyvrácení hypotéz, jsem si zvolila metodu kvantitativní. Hlavní důvod byl v možnosti oslovení většího počtu respondentů. Vytvořený nestandardizovaný dotazník obsahuje 27 otázek, z nichž jsou dvě otázky otevřené, osm polouzavřených a zbylé otázky jsou uzavřené.

Dotazník byl určen jak pro rodiče, kteří se dorozumívají se svými dětmi pomocí znakování, tak pro rodiče, kteří se svými dětmi neznakují.

Dotazník jsem zpracovávala v tištěné a elektronické podobě. Respondenti byly v průvodním textu dotazníku ujištěny o skutečnosti, že se jedná o zcela anonymní výzkum a výsledky budou použity a zpracovány pouze pro účely mé bakalářské práce. Motivací pro vyplnění dotazníku byla možnost, v případě zájmu respondenta, zaslání zpracovaných údajů na jeho e-mailovou adresu.

Realizace výzkumného šetření probíhala od prosince 2012 do konce měsíce února 2013. Se zprostředkováním dotazníků mezi rodiče mi pomohla maminka Mgr. Jitka Hromasová a certifikovaná instruktorka Programu znakové řeči Baby Signs® Bc. Radka Mňáčková. Z rozdaných a rozeslaných 70 dotazníků mně maminky vrátily vyplněných 53 dotazníků, tj. 75 % návratnost. Během tohoto šetření jsem ještě požádala, z důvodu vyváženějšího počtu znakujících a neznakujících rodičů, o vyplnění dotazníku maminky z internetové diskuze o znakování, celkově z nich dotazník vyplnilo sedm maminek. Pro neúplnost nebo nepřesnost dat byly z celkového počtu 60 dotazníků čtyři vyřazeny. Vyhodnoceno tedy bylo 56 dotazníků.

4.3 Vlastní závěrečné šetření

Respondenti, o celkovém počtu 56, byli rozděleni do dvou skupin podle odpovědi na otázku:

Používáte / používali jste se svým dítětem znakovou řeč pro slyšící kojence a batolata?

Celkově 25 respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli: ano – bylo zařazeno do Znakující skupiny.

Celkově 31 respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli: ne – bylo zařazeno do Neznakující skupiny.

Tab. 1. Rozdělení skupin

	Znakující skupina	Neznakující skupina
Ano	25	0
Ne	0	31
Celkově	25	31

Následující dvě otázky charakterizují jednotlivé skupiny podle věku a vzdělání.

Otázka: Uveďte prosím Váš věk:

Ve Znakující skupině je 48 % maminek ve věkovém rozmezí 26 – 30 let, 40 % v rozmezí 31 – 35 let, 8 % v rozmezí 20 – 25 let a 4 % jsou v rozmezí 36 a více let.

V Neznakující skupině je nejvíce procent maminek také ve věkovém rozmezí 26 – 30 let – jedná se o 58 %, 32,2 % maminek je ve věkovém rozmezí 31 – 35 let, 6,5 % je ve věku 36 a více let, 3,3 % je v rozmezí 20 – 25 let.

Z toho vyplývá, že největší počet maminek, jak ve Znakující skupině, tak v Neznakující skupině, je ve věkovém rozmezí 26 – 35 let.

Tab. 2. Věk respondentů

	Znakující skupina	Neznakující skupina	Celkově
20 – 25	2	1	3
26 – 30	12	18	30
31 – 35	10	10	20
36 a více	1	2	3

Otázka: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

Ve Znakující skupině má 64 % maminek vysokoškolské vzdělání, 20 % má středoškolské vzdělání, 8 % absolvovalo vyšší odbornou školu a 8 % střední odborné učiliště.

V Neznakující skupině má vysokoškolské vzdělání 65 % maminek, středoškolské vzdělání má 26 %, 6 % absolvovalo střední odborné učiliště a 3 % vyšší odbornou školu.

V obou skupinách má nejvíce maminek vysokoškolské vzdělání, následuje počet maminek se středoškolským vzděláním, středním odborným učilištěm a nejmenší počet maminek má vyšší odborné vzdělání.

Tab. 3. Vzdělání respondentů

	Znakující skupina	Neznakující skupina	Celkově
SOU	2	2	4
SŠ	5	8	13
VOŠ	2	1	3
VŠ	16	20	36

Otázka: Počet Vašich dětí:

Ve Znakující skupině má 60 % maminek jedno dítě, 36 % maminek má dvě děti a 4 % maminek mají tři a více dětí.

V Neznakující skupině má 42 % maminek jedno dítě, stejné procento maminek (42 %) má děti dvě a 16 % má tři a více dětí.

Celkově z obou skupin má polovina maminek právě jedno dítě, o šest méně maminek má děti dvě a nejméně maminek má děti tři a více.

Tab. 4. Počet dětí

	Znakující skupina	Neznakující skupina	Celkově
1	15	13	28
2	9	13	22
3 a více	1	5	6

Otázka: Kolik měsíců je nyní Vašemu dítěti / dětem:

Ve Znakující skupině maminky uvedly ve 32 %, že jejich dítě je ve věku 12 – 18 měsíců, 28 % dětí je starších 37 měsíců, 20 % dětí je ve věku 25 – 36 měsíců, 16 % dětí je mladších 12 měsíců a 4 % dětí jsou ve věku 19 – 24 měsíců.

V Neznakující skupině je nejvíce dětí ve věku 25 – 36 měsíců, a to 39 %, méně než 12 měsíců má 19 % dětí, stejné procento (19 %) dětí má více než 37 měsíců, 13 % dětí má věk 12 – 18 měsíců a 10 % dětí je ve věku 19 – 24 měsíců.

Z obou skupin má nejvíce maminek děti ve věku 25 – 36 měsíců, poté je nejvyšší počet dětí, kterým již bylo 37 měsíců, následuje věkové rozmezí 12 – 18 měsíců, dále skupina dětí, kterým je méně než dvanáct měsíců a pouze čtyřem dětem je 19 – 24 měsíců.

Tab. 5. Věk dítěte

	Znakující skupina	Neznakující skupina	Celkově
Méně než 12 měsíců	4	6	10
12 – 18 měsíců	8	4	12
19 – 24 měsíců	1	3	4
25 – 36 měsíců	5	12	17
Více jak 37 měsíců	7	6	13

Otázka: Přibližně kolik slov používá / používalo Vaše dítě:

Otázka se týkala aktivní slovní zásoby od jednoho roku do tří let věku dítěte. Ukázalo se však, že spousta maminek z obou skupin má s touthle otázkou problém. Časté odpovědi hlavně kolem druhého roku a po druhém roce věku dítěte byly, že si nepamatují, přestaly počítat, nedokážou odhadnout. Z tohoto důvodu jsou v tabulce č. 6 uvedena data od jednoho roku do dvou let.

Výsledná čísla v tabulce č. 6 jsou průměry odpovědí maminek, které byly schopny na tuto otázku odpovědět.

Z tabulky níže vyplývá, že děti ze Znakující skupiny měly v jednom roce menší aktivní slovní zásobu (průměrně 7 slov) než děti z Neznakující skupiny (průměrně 8 slov). V jednom a půl roce se však situace obrátila a děti, se kterými se komunikovalo pomocí znaků, měly v průměru aktivní slovní zásobu o 15 slov větší než děti z Neznakující skupiny. Tento rozdíl je ještě více patrný ve dvou letech věku, kdy děti ze Znakující skupiny používaly průměrně o 64 slov více tj. celkově 206 slov, na rozdíl od dětí z Neznakující skupiny, které aktivně používaly 142 slov.

V posledním sloupci tabulky je pro srovnání uveden průměr slovní zásoby podle J. Langmeira a D. Krejčířové.

Tab. 6. Porovnání aktivní slovní zásoby

	Znakující skupina	Neznakující skupina	Uváděný průměr slovní zásoby v literatuře:
Průměr v jednom roce	7	8	6
Průměr v roce a půl	41	26	20 – 30
Průměr ve dvou letech	206	142	200 – 300 ⁶⁵

⁶⁵ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. s. 79.

Následující otázky se budou týkat pouze Znakující skupiny.

Otázka: Přibližně kolik znaků používá / používalo Vaše dítě:

Výsledný počet znaků je průměrem odpovědí maminek, které uvedly konkrétní číslo.

V jednom roce byl nejvyšší počet znaků 15 a nejnižší 2. Odpovědi maminek nula znaků, protože začaly znakovat s dítětem až po roce, se z výpočtu vynechaly. V roce a půl byl nejvyšší počet 80 znaků a nejnižší 5 znaků. Ve dvou letech byl nejvyšší počet znaků 20 a jako nejnižší počet maminky uvedly, že jejich dítě již žádný znak ke komunikaci neužívalo, ale již pouze mluvily.

Počet znaků, které děti dokážou správně použít, lze připočítat k aktivní slovní zásobě, a to v tom smyslu, že se pomocí znaků zvládnou dorozumět a povědět, co potřebují a chtějí.

Tab. 7. Počet znaků

	Znakující skupina
Průměr v jednom roce	8
Průměr v roce a půl	32
Průměr ve dvou letech	5

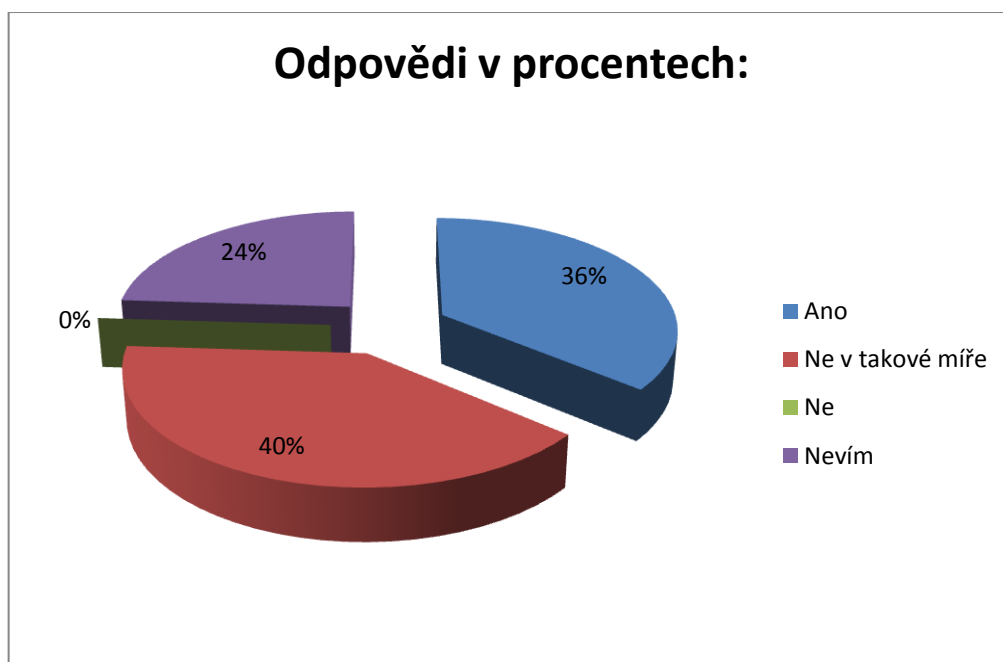

Otázka: Všimli jste si neverbálních (mimoslovních) znaků dříve, než jste s dítětem začali znakovat?

Respondenti ve 40 % odpověděli, že neverbálních znaků si začali více všímat až po začátku znakování. 36 % maminek uvedlo, že neverbálních znaků si všímaly již před začátkem používání znaků pro komunikaci. 24 % maminek si nebylo odpovědí na tuto otázku jisto. Žádná z maminek neuvedla, že by si před znakováním neverbálních znaků vůbec nevšímal.

Tab. 8. Všimání neverbálních znaků

	Znakující skupina
Ano	9
Ne v takové míře	10
Ne	0
Nevím	6

Graf 1. Všimání neverbálních znaků

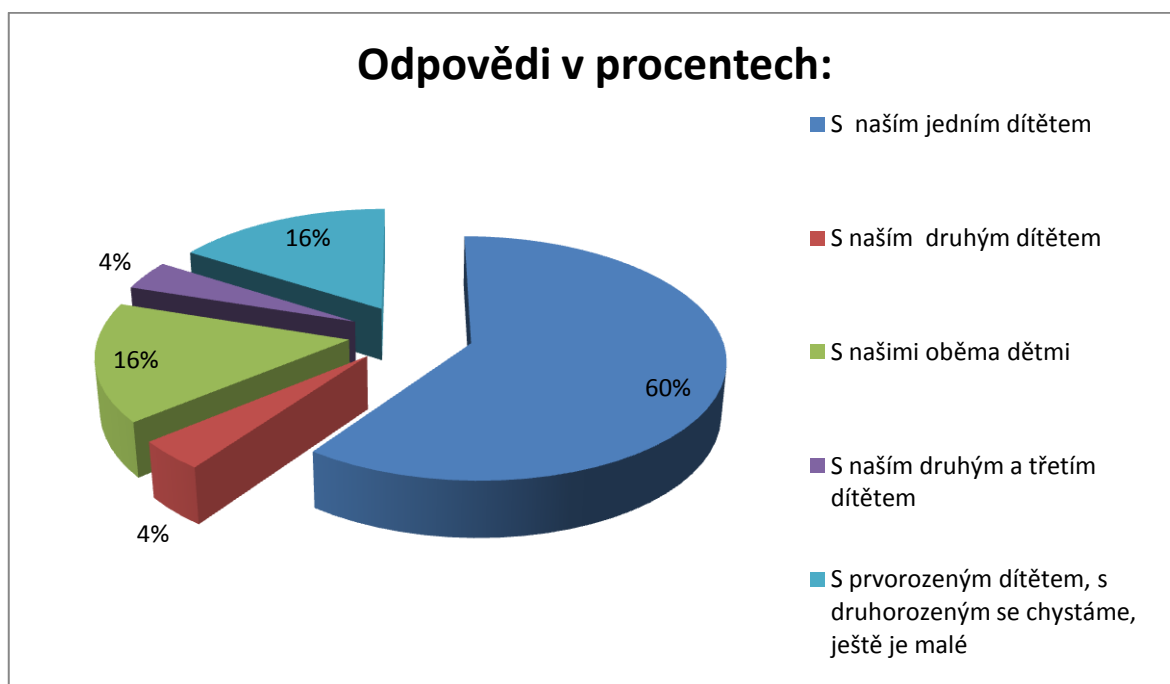
Otázka: Se kterými z Vašich dětí jste používali znakovou řeč?

60 % maminek, které mají jedno dítě, uvedly, že znakovaly právě s tím jedním dítětem. Devět maminek, které mají dvě děti, odpověděly z celkového počtu maminek v 16%, že znakovaly s prvorozeným i druhorozeným dítětem, 16 % z celkového počtu uvedlo, že znakovalo s prvorozeným dítětem a s druhorozeným dítětem se chystají, ale ještě je na znakování malé, 4 % uvedla, že znakovaly i s druhorozeným. Jedna maminka, která z celkového počtu maminek tvoří 4 %, odpověděla, že znakovala s druhým a třetím dítětem.

Tab. 9. Se kterými dětmi jste používali znakování

	Znakující skupina:
S naším jedním dítětem	15
S naším druhým dítětem	1
S našimi oběma dětmi	4
S naším druhým a třetím dítětem	1
S prvorozeným dítětem, s druhorozeným se chystáme, ještě je malé	4

Graf 2. Se kterými dětmi jste používali znakování

Otázka: Pokud můžete, srovnejte, prosím, několika větami komunikaci s dítětem, se kterým jste používali znaky a se kterým jste znaky ke komunikaci nepoužívali.

Na tuto otázku odpověděly dvě maminky, které mohly porovnat mezi svými dětmi.

Odpovědí bylo, že při začátku komunikace s druhým dítětem rodiče zjistili, jak jsou děti hrozně chytré. Myšlením a reakcemi byli mile překvapeni. U prvního dítěte, se kterým znaky ke komunikaci nevyužívali, to neviděli. Druhá odpověď byla, že každé dítě je individuální a druhé dítě nechtělo oproti prvnímu déle mluvit, ale díky znakům se spolu dorozuměli.

Jedna maminka, která má první dítě, porovnála komunikaci pomocí znaků se svými kamarády, kteří mají děti a znaky nevyužívají. Hlavní výhodu viděla ve slůvkách „ještě“ a „hotovo“ (u jídla), vyhnuli se tak frustraci, že neví, co po nich dítě chce.

Otázky: Kolik bylo dítěti měsíců, když jste začali se znakováním? Za jak dlouho ukázalo dítě svůj první znak?

Tabulka níže vypovídá o době, kdy rodiče dítěti začínají nejčastěji ukazovat znaky, a zároveň, kolik dní průměrně trvá v jednotlivých „věkových obdobích začátku znakování“, než dítě ukáže samo znak.

Celkově 44 % maminek začalo na svoje dítě ukazovat znaky mezi jeho 8. – 10. měsícem, průměrně si musely počkat na to, až jim jejich dítě poprvé znak oplatí, 45 dní.

Pochopitelně průměrně nejdelší dobu 70 dní si na první znak svého dítěte počkalo 28 % maminek, které začaly dítěti ukazovat první znaky v době, kdy mu ještě nebylo 8 měsíců.

Maminky v 16 % začaly na své dítě znakovat v době, kdy mu bylo 11 – 12 měsíců, na první znak od dítěte si počkaly v průměru 13 dní.

Nejdříve první znak opětovaly děti, kterým se znaky předkládaly až po jednom roce jejich věku, znak zopakovaly průměrně již do šesti dnů.

Tab. 10. Začátek znakování

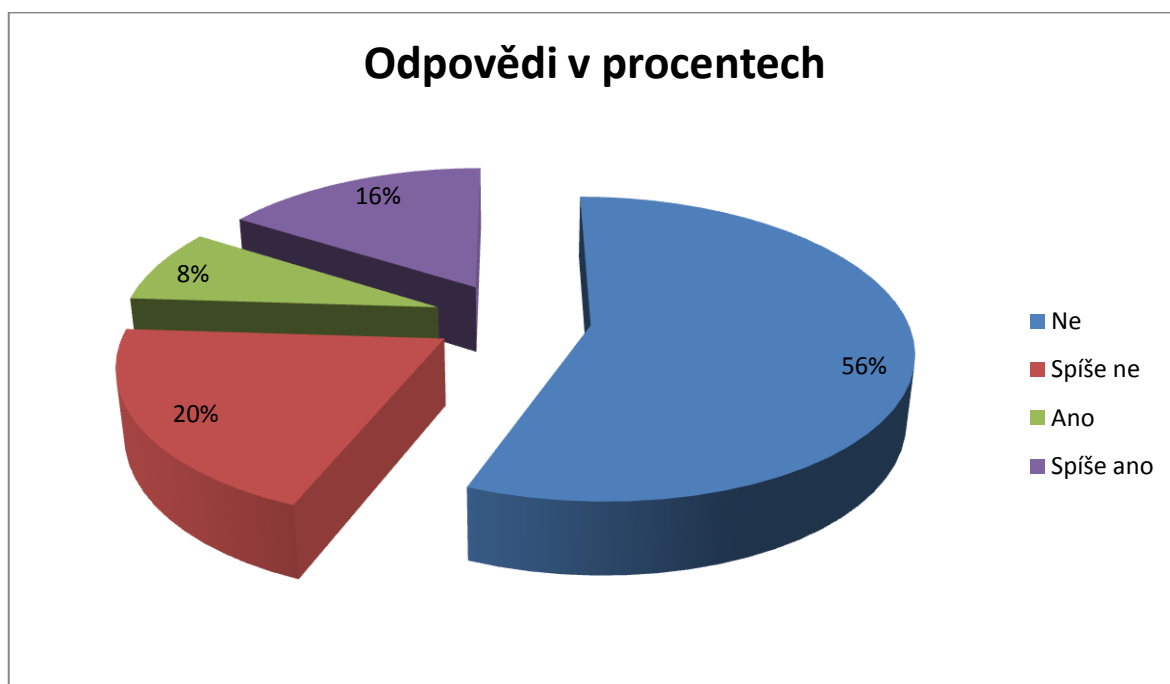
	Počet dětí	Počet dětí	První znak ukázalo dítě
Méně než 8 měsíců	7	28 %	70 dní
8 – 10 měsíců	11	44 %	45 dní
11 – 12 měsíců	4	16 %	13 dní
Více jak 12 měsíců	3	12 %	6 dní

Otázka: Než jste s používáním znaků začali, měli jste ze znakování nějaké obavy?

Více než polovina maminek (56 %) uvedla, že žádné obavy ze znakování neměla. Dalších 20 % maminek uvedlo, že ze znakování spíše nemělo obavy. 16 % dotazovaných uvedlo, že ze znakování spíše mělo obavy a 8 % maminek uvedlo, že obavy mělo.

Tab. 11. Obavy ze znakování

	Znakující skupina
Ne	14
Spíše ne	5
Ano	2
Spíše ano	4

Graf 3. Obavy ze znakování

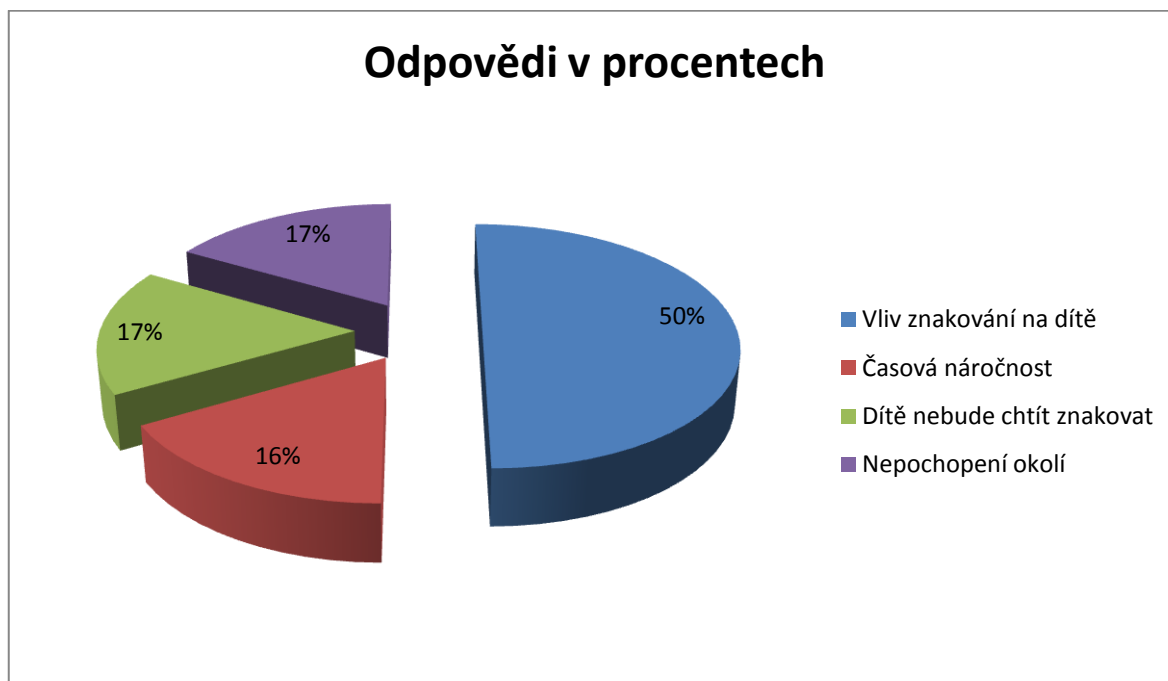
Otázka: Pokud jste v předchozí otázce odpověděli „ano“, čeho se Vaše obavy nejvíce týkaly?

Maminky, které na předchozí otázku zvolily odpověď ano a spíše ano, na otázku, čeho se jejich obavy týkaly, odpověděly v polovině případů z vlivu znakování na dítě (opožděný vývoj). Další maminka si vybrala odpověď, že měla obavy z časové náročnosti. Další dvě maminky, které odpověď samy vypsalý, napsaly, že se obávaly toho, že jejich dítě nebude chtít znakovat, a nepochopení okolí.

Tab. 12. Typy obav

	Znakující skupina
Vliv znakování na dítě (opožděný vývoj řeči)	3
Časová náročnost	1
Dítě nebude chtít znakovat	1
Nepochopení okolí	1

Graf 4. Typy obav

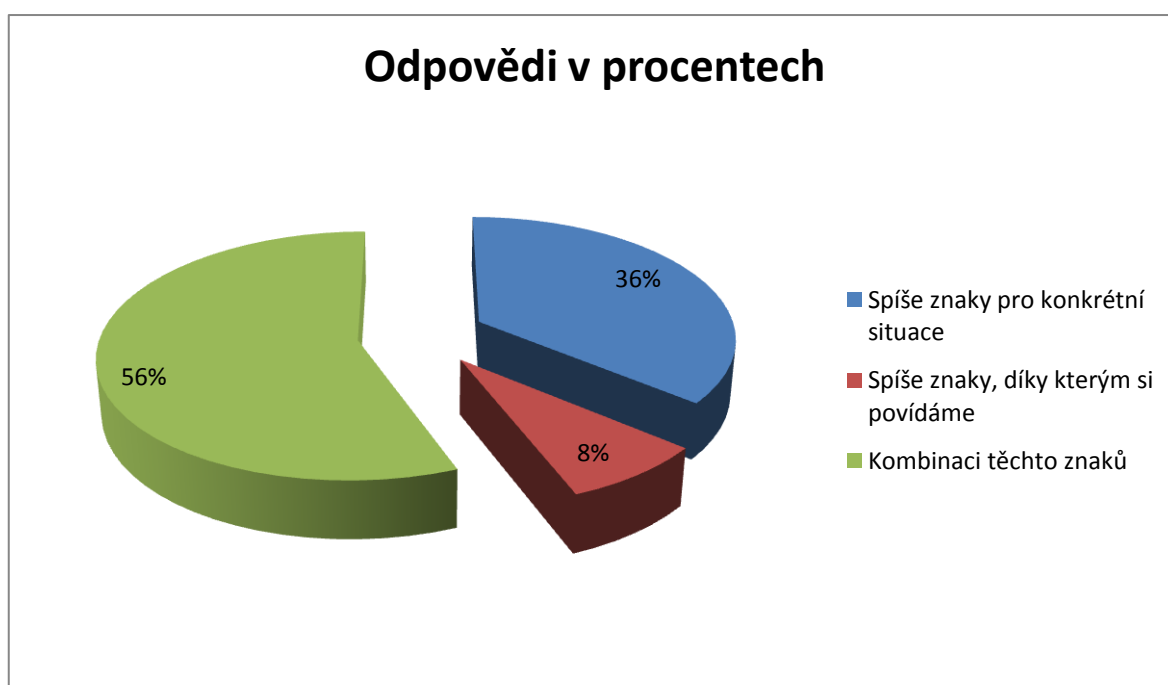
Otázka: Používáte / používali jste jen znaky, které Vám usnadňují život (znaky pro konkrétní situace), nebo znaky, díky kterým si s dítětem můžete / jste si mohli povídat o všem (např. o jeho pocitech)?

Respondenti uvedli v 56 %, že pro komunikaci se svým dítětem používali kombinaci znaků pro konkrétní situace, a znaků, díky kterým si mohli s dítětem povídat. 36 % maminek odpovědělo, že používaly především znaky pro konkrétní situace, které usnadňují každodenní život. A 8 % maminek uvedlo, že používají s dítětem hlavně znaky, díky kterým si s dítětem povídají.

Tab. 13. Typy znaků

	Znakující skupina
Spíše znaky pro konkrétní situace	9
Spíše znaky, díky kterým si povídáme	2
Kombinaci těchto znaků	14

Graf 5. Typy znaků

Otázka: Při jaké příležitosti nejčastěji používáte / jste používali znaky pro konkrétní situaci? (vybrat si můžete max. tři situace)

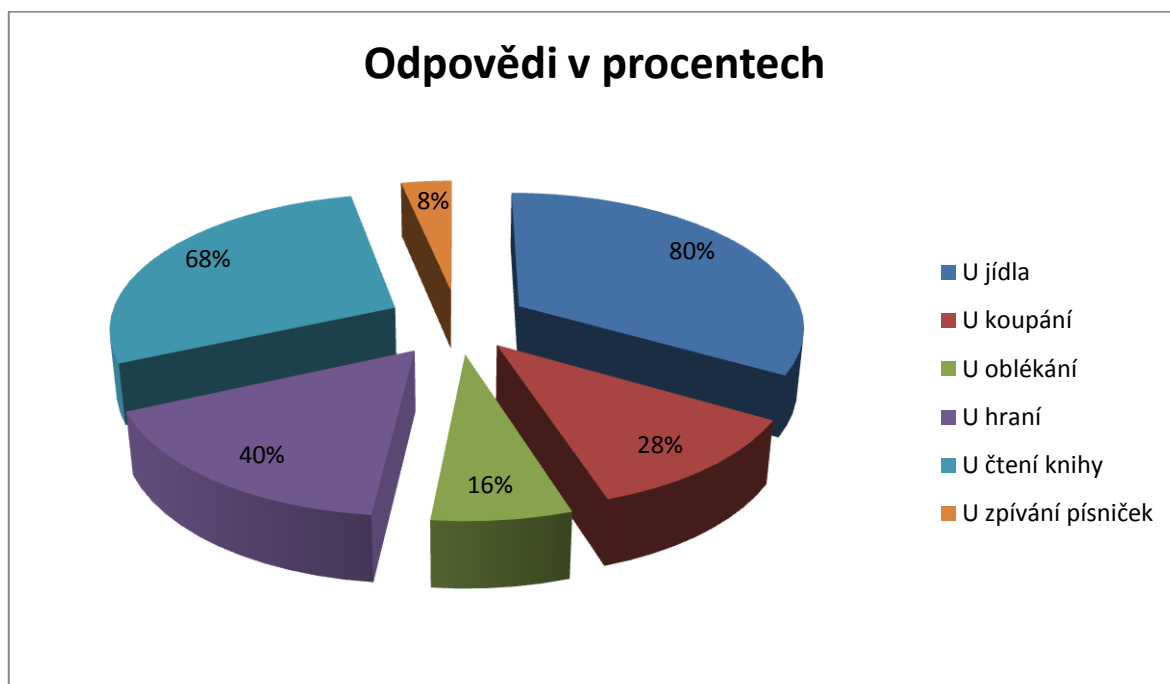
Dotazované si mohly zvolit na tuto otázku jednu až tři odpovědi.

Z níže uvedeného grafu vyplývá, že u jídla znakuje 80 % maminek, u čtení knihy znaky používá 68 % maminek, u hraní 40 %, u koupání 28 %. U oblékání znakuje 16 % maminek a 8 % používá znaky u zpívání písniček.

Tab. 14. Situace, u kterých nejčastěji znakuje

	Znakující skupina
U jídla	20
U koupání	7
U oblékání	4
U hraní	10
U čtení knihy	17
U zpívání písniček	2

Graf 6. Situace, u kterých nejčastěji znakuje

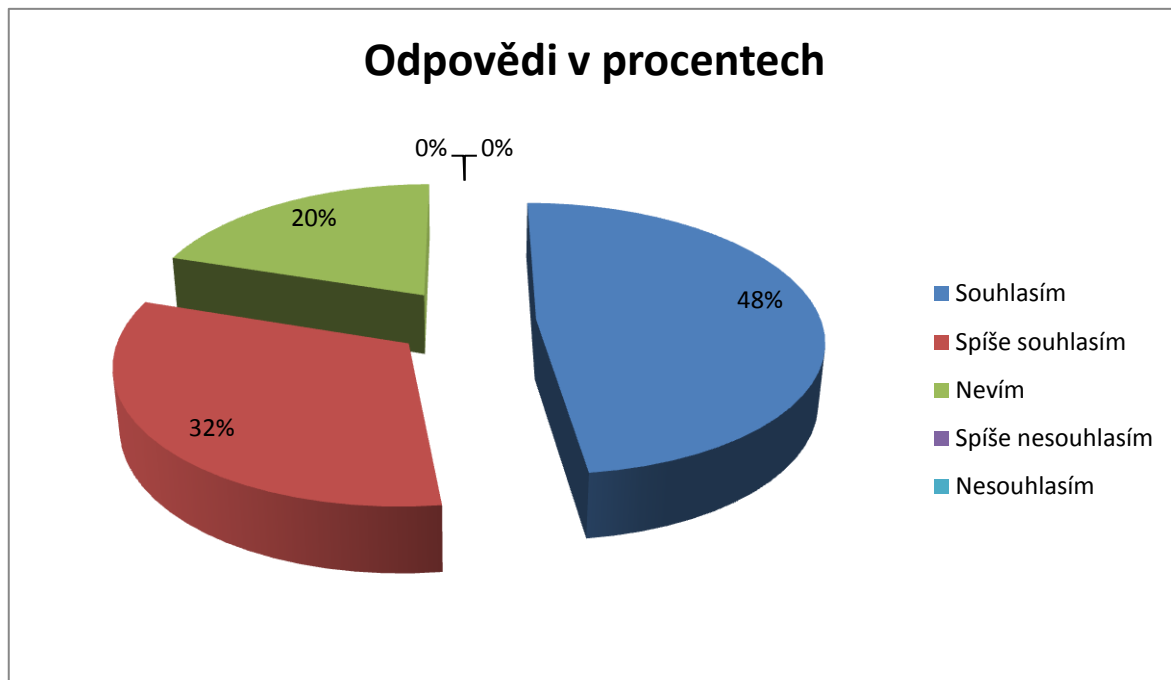
Otázka: Myslíte si, že díky komunikaci pomocí znaků máte / jste měli se svým dítětem bližší vztah?

Kladně na tuto otázku odpovědělo 80 % maminek – 48 % odpovědělo, že souhlasí a 32 % maminek odpovědělo, že spíše souhlasí. Respondenti si ve 20 % nebyli jistí a zvolili odpověď nevím. Nikdo z nich nezvolil zápornou odpověď.

Tab. 15. Vliv znakování na bližší vztah rodiče a dítěte

	Znakující skupina
Souhlasím	12
Spíše souhlasím	8
Nevím	5
Spíše nesouhlasím	0
Nesouhlasím	0

Graf 7. Vliv znakování na bližší vztah rodiče a dítěte

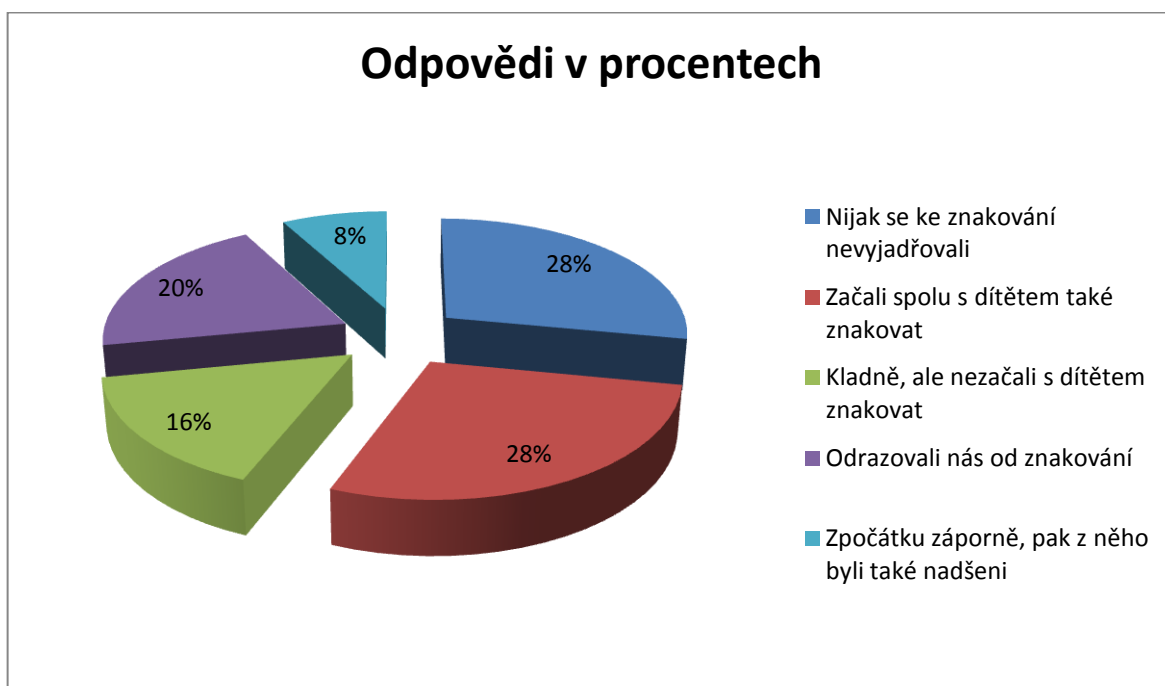
Otázka: Jak reagovali Vaši nejbližší na to, že se svým dítětem znakuje / jste znakovali?

Maminky v 28 % uvedly, že se jejich nejbližší ke znakové řeči nijak nevyjadřovali. Stejně procento maminek odpovědělo, že jejich blízcí začali s dítětem také komunikovat díky znakům. Ve 20 % případů blízké okolí rodiče od znakování odrazovalo. V 16 % se rodiče dočkali kladné reakce, ale nejbližší s dítětem nezačali znakovat. Zápornou reakci na začátku znakování zažilo 8 % maminek, ale poté, co nejbližší uviděli dítě znakovat, byli ze znakové řeči nadšeni.

Tab. 16. Reakce nejbližších

	Znakující skupina
Nijak se ke znakování nevyjadřovali	7
Začali spolu s dítětem také znakovat	7
Kladně, ale nezačali s dítětem znakovat	4
Odrážovali nás od znakování	5
Zpočátku záporně, pak z něho byli také nadšeni	2

Graf 8. Reakce nejbližších

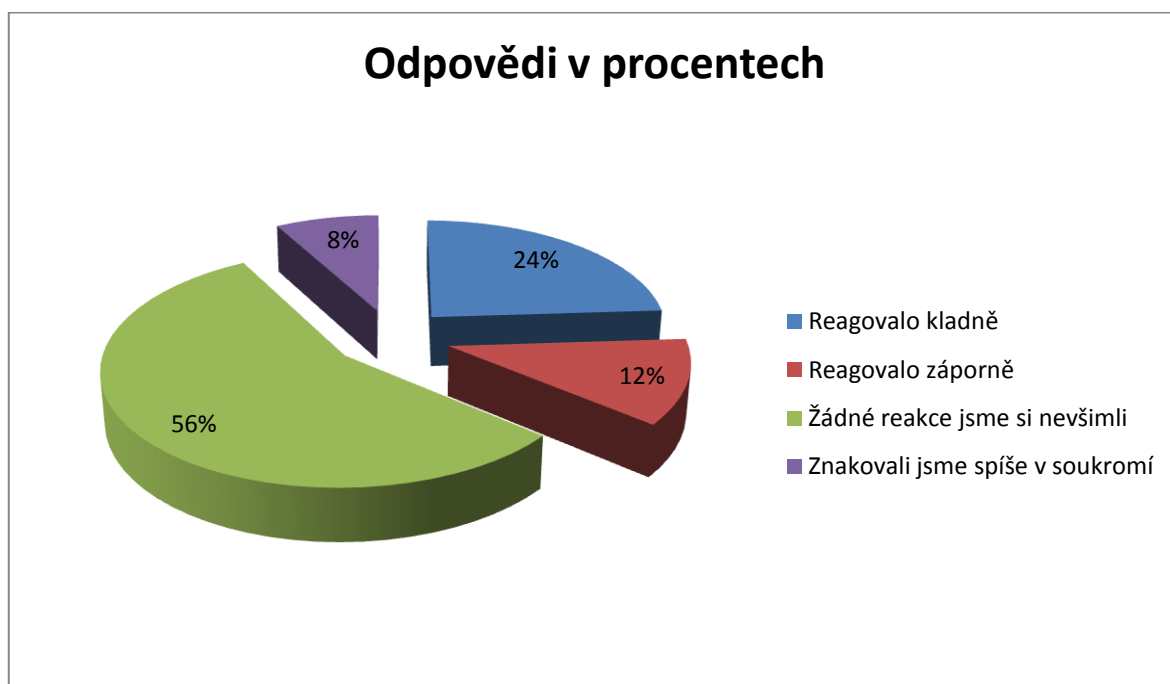

Otázka: Jak reagovalo vzdálenější okolí na to, že se svým dítětem komunikujete / jste komunikovali znakovou řečí?

Žádné reakce okolí si nevšimlo 56 % dotázaných. Kladné reakce se dočkalo 24 % znakových maminek, 12 % zažilo zápornou reakci okolí na používání znaků ke komunikaci se svým slyšícím dítětem. Dvě maminky, které v celkovém počtu představují 8 %, samy vypsaly odpověď, že znakovaly spíše v soukromí.

Tab. 17. Reakce okolí

	Znakující skupina
Reagovalo kladně	6
Reagovalo záporně	3
Žádné reakce jsme si nevšimli	14
Znakovali jsme spíše v soukromí	2

Graf 9. Reakce okolí

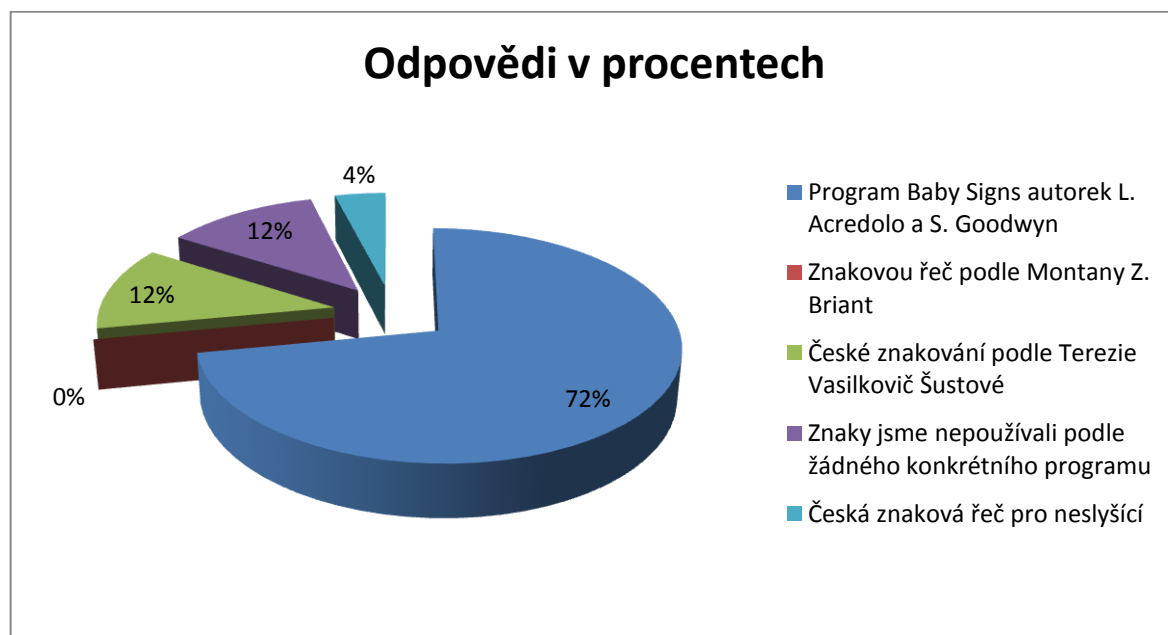
Otázka: Používáte / používali jste nějaký konkrétní program znakové řeči?

Největší počet maminek (72 %) používá / používalo celosvětově nejrozšířenější a nejznámější program znakové řeči pro slyšící batolata Baby Signs. 12 % maminek používalo znaky ke komunikaci se svým dítětem podle Českého znakování Terezie Vasilkovič Šustové. Dalších 12 % maminek neznakovalo podle žádného programu a 4 % se inspirovaly českou znakovou řečí pro neslyšící. Žádná maminka se neinspirovala programem znakové řeči podle Montany Z. Briant. Některé maminky u jednotlivých programů také uváděly, že si vymýšlely spolu s dítětem i vlastní znaky, což tyto programy podněcují.

Tab. 18. Program znakové řeči

	Znakující skupina
Program Baby Signs autorek L. Acredolo a S. Goodwyn	18
Znakovou řeč podle Montany Z. Briant	0
České znakování podle Terezie Vasilkovič Šustové	3
Znaky jsme nepoužívali podle žádného konkrétního programu	3
Česká znaková řeč pro neslyšící	1

Graf 10. Program znakové řeči

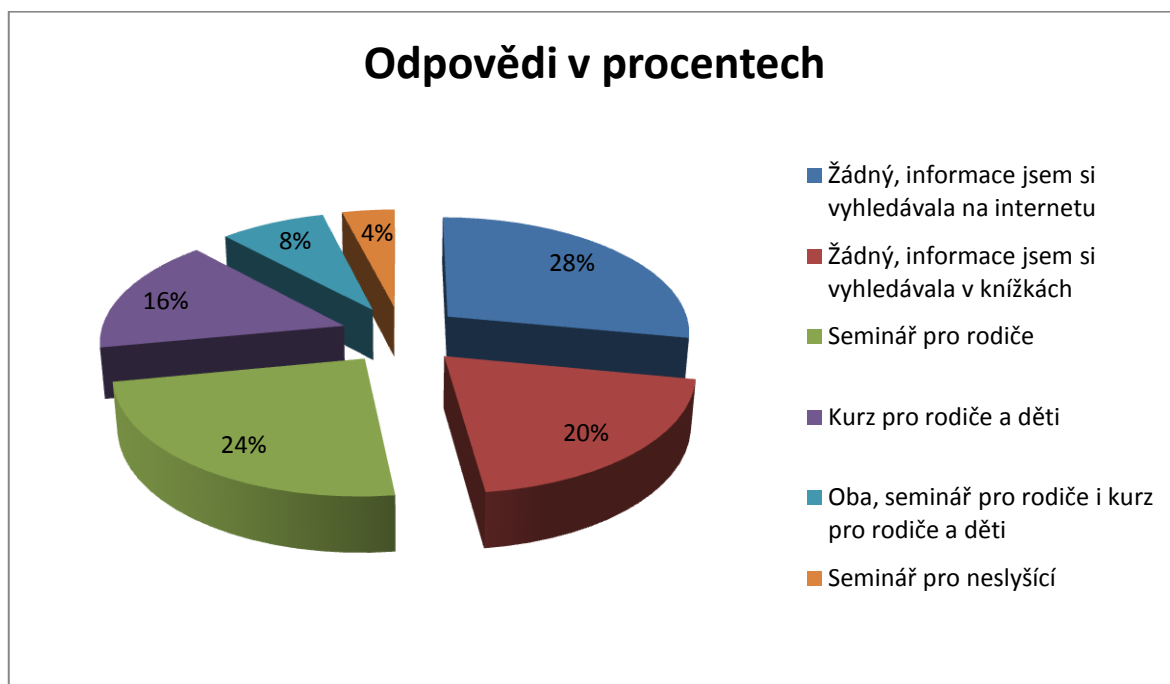
Otázka: Navštívili jste nějaký seminář nebo kurz o znakování?

28 % dotazovaných odpovědělo, že žádný kurz ani seminář neabsolvovalo, a informace si vyhledávalo na internetu. 24 % dotázaných absolvovalo seminář pro rodiče, 20 % maminek kurz ani seminář nenavštívilo a informace si vyhledávalo v knížkách. 16 % maminek navštívilo kurz pro rodiče a děti. 8 % maminek absolvovalo seminář pro rodiče i kurz pro rodiče a děti. 4 % navštívily seminář pro neslyšící.

Tab. 19. Informace o znakování

	Znakující skupina
Žádný, informace jsem si vyhledávala na internetu	7
Žádný, informace jsem si vyhledávala v knížkách	5
Seminář pro rodiče	6
Kurz pro rodiče a děti	4
Oba, seminář pro rodiče i kurz pro rodiče a děti	2
Seminář pro neslyšící	1

Graf 11. Informace o znakování

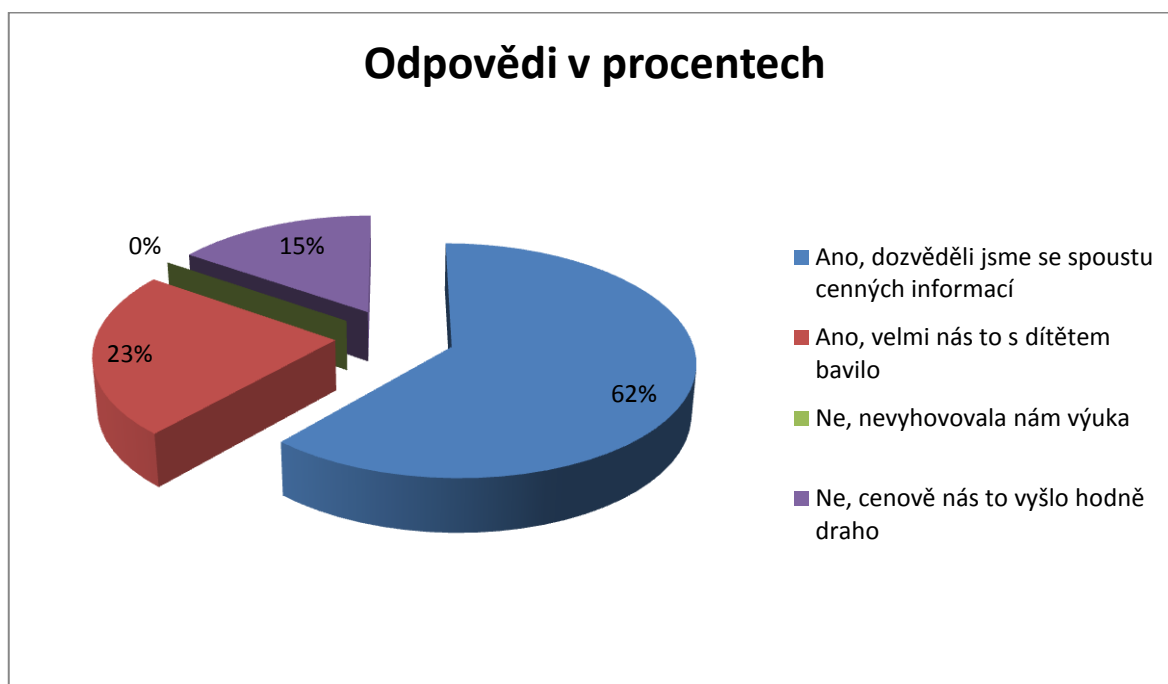
Otázka: Pokud jste v předchozí otázce odpověděli, že jste seminář / kurz absolvovali, navštívili byste ho znovu?

Z respondentů, kteří odpověděli v předchozí otázce, že navštívili seminář pro rodiče, kurz pro rodiče a děti, nebo obojí, by 62 % znovu daný kurz navštívilo, protože se dozvěděli cenné informace a 23 % by ho znovu absolvovalo z důvodu, že je to s dítětem velmi bavilo. Dalších 15 % by kurz znovu neabsolvovalo z důvodu finančních.

Tab. 20. Absolvování kurzu

	Znakující skupina
Ano, dozvěděli jsme se spoustu cenných informací	8
Ano, velmi nás to s dítětem bavilo	3
Ne, nevyhovovala nám výuka	0
Ne, cenově nás to vyšlo hodně drah	2

Graf 12. Absolvování kurzu

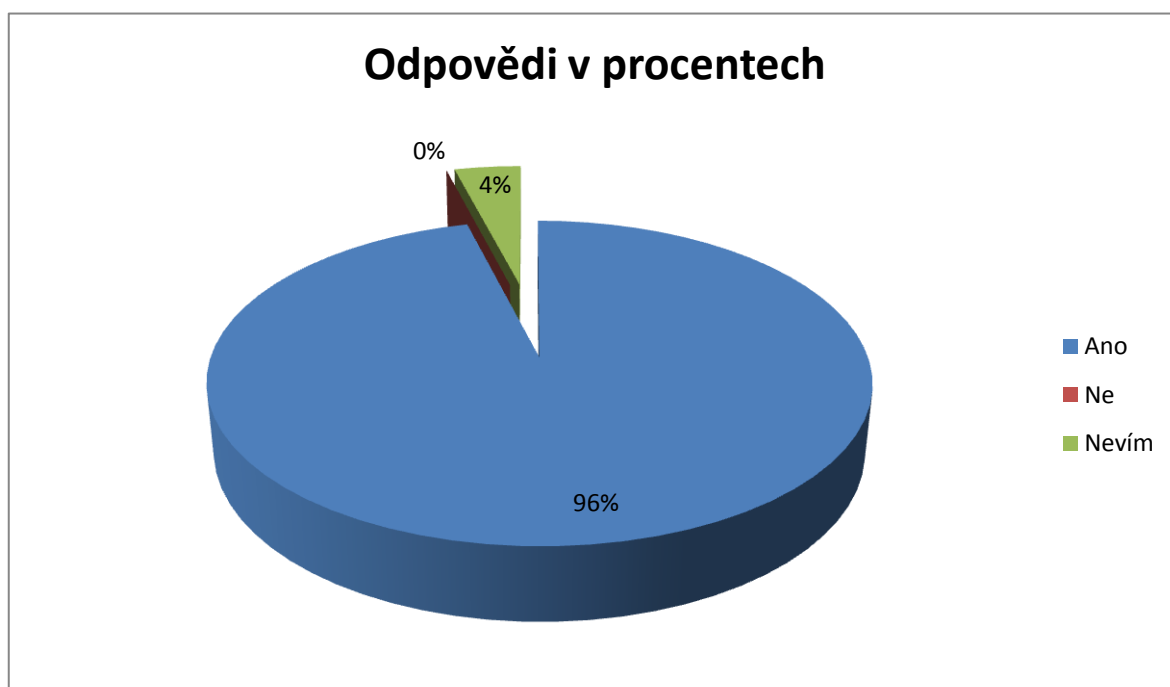

Otázka: Věříte, že znakování je / bylo pro Vaše dítě přínosné?

Na otázku, zda věří v přínos znakové řeči pro jejich dítě, 96 % maminek uvedlo ano. Pouze jedna maminka, která z celkového počtu představuje 4 %, odpověděla nevíím.

Tab. 21. Přínos znakování

	Znakující skupina
Ano	24
Ne	0
Nevím	1

Graf 13. Přínos znakování

Otázka: Jaký největší přínos měla znaková řeč pro Vás a Vaše dítě?

Maminky často na tuto otevřenou otázku ve své odpovědi zmiňovaly, že úžasné bylo už to, že se se svým dítětem dorozuměly dříve, než dokázalo mluvit. Že svému dítěti a jeho potřebám mohly porozumět již brzy.

Další odpovědi, které se nejvíce opakovaly, jsou dány do vět podle podobnosti sdělení: Dítě i my rodiče jsme byli méně frustrovaní ze společné komunikace, protože jsme se mohli dorozumívat lépe než pláčem. Usnadnilo nám to základní komunikaci a tím každodenní život, na vše se přeci nedá jen ukázat prstem.

Dítě nám mohlo sdělit, co chce, vidí, prožívá, cítí i čeho se obává. Moc ho bavilo si s námi povídat. Navíc bylo šťastné, když vědělo, že mu rozumíme. Dítě si samo mohlo vybrat, o čem si chce povídat a my jsme tak mohli lépe poznat, co ho zajímá. Díky znakování jsme se my dospělí dokázali vcítit už do tak malého dítěte a pochopit ho. Napomohlo to naší souhře s dítětem a předcházení mnoha konfliktům. Porozuměli jsme si i v situacích, kde by bez znakování docházelo k omylům, beznaději a zbytečnému stresu, pláči.

Dítě bylo spokojenější, když zjistilo, že se s námi dokáže domluvit a přineslo nám to radost z oboustranné komunikace.

Citace odpovědí dvou maminek na otázku: Jaký největší přínos pro Vás a Vaše dítě měla znaková řeč?

„Rozvoj komunikace mnohem dřív, než jsem pokládala za běžné. Dcera mi mohla už v roce nadšeně ukazovat, že někde viděla pejska, letadlo, ptáčka..., že má hlad jsem poznala díky znaku, ne až díky pláči. Moc ji to bavilo, měla radost, že víme, co „řeká“. Nyní (22 m) už opravdu krásně mluví ve větách, má ohromnou slovní zásobu.“

„Mé druhé dítě má zrakovou vadu, zjistili jsme to až v jejích 2½ letech. Díky tomu došlo k opožděnému vývoji řeči. Se znakováním na tom byla také opožděně. Ale na logopedii moc dceru chválili, že má velký verbální projev, že je vidět, že vše zná, jen že to nedokáže říct. Pro mě byla útěcha, že nezaostávala úplně a nějak se vyvíjela. Samozřejmě okolí to vidí jinak. Mají za opožděný vývoj řeči viníka znakovou řeč. Lékaři mi ale potvrdili, že děti s očními vadami, se tak rychle nevyvíjejí. Nemají na to dostatek zrakových podnětů.“

Následující otázky se budou týkat pouze Neznakující skupiny.

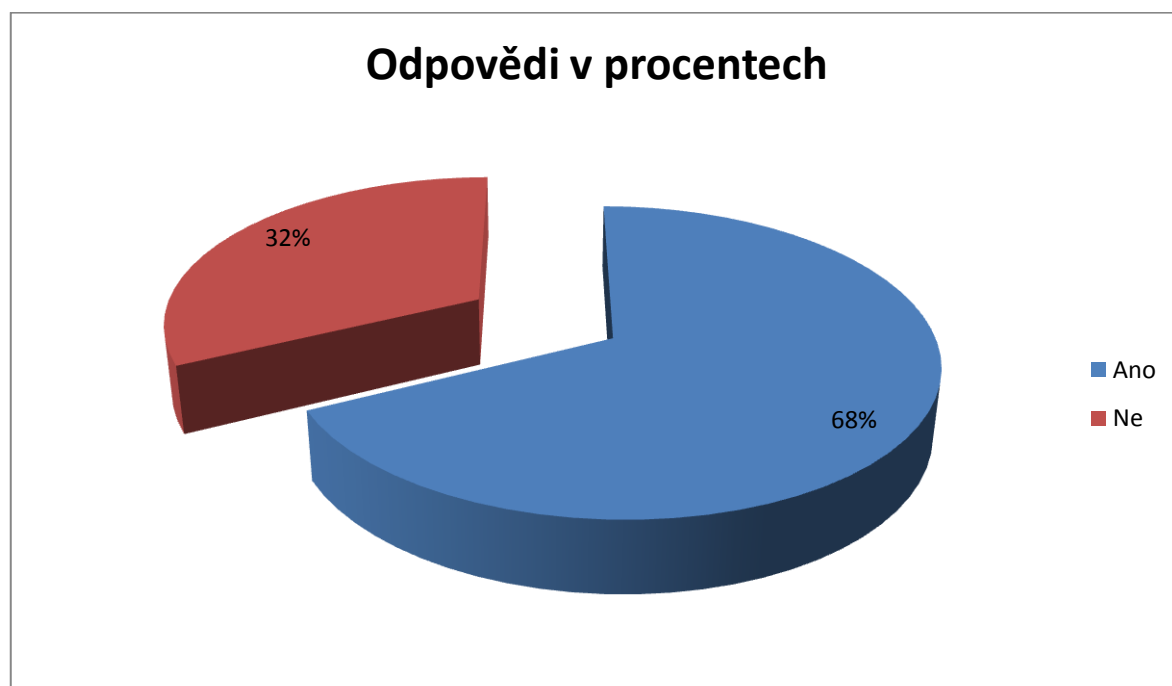
Otázka: Slyšeli jste někdy o metodě „znakování se slyšícími kojenci a batolaty“?

Podle tabulky a grafu uvedených níže vyplývá, že 68 % maminek, které se svými dětmi pomocí znaků nekomunikovaly, o této metodě slyšelo. 32 % maminek nikdy o této metodě neslyšelo.

Tab. 22. Informovanost o znakové řeči

	Neznakující skupina
Ano	21
Ne	10

Graf 14. Informovanost o znakové řeči

Otázka: Používá / používalo Vaše dítě nějaké neverbální znaky („pápá“, „jak jsi veliká/ý“, „jak dělají hodiny“, apod.)?

Maminky v 94 % uvedly, že jejich děti v raném věku používají / používaly neverbální znaky typu: „pápá“. Dvě maminky, které mají děti mladší než dvanáct měsíců, uvedly, že dítě znaky nepoužívá.

Nejčastější odpovědi, o jaké znaky se jednalo, byly: pápá, paci paci, jak jsi veliký, jak se máš, prosím, ty-ty-ty, ne-ne-ne.

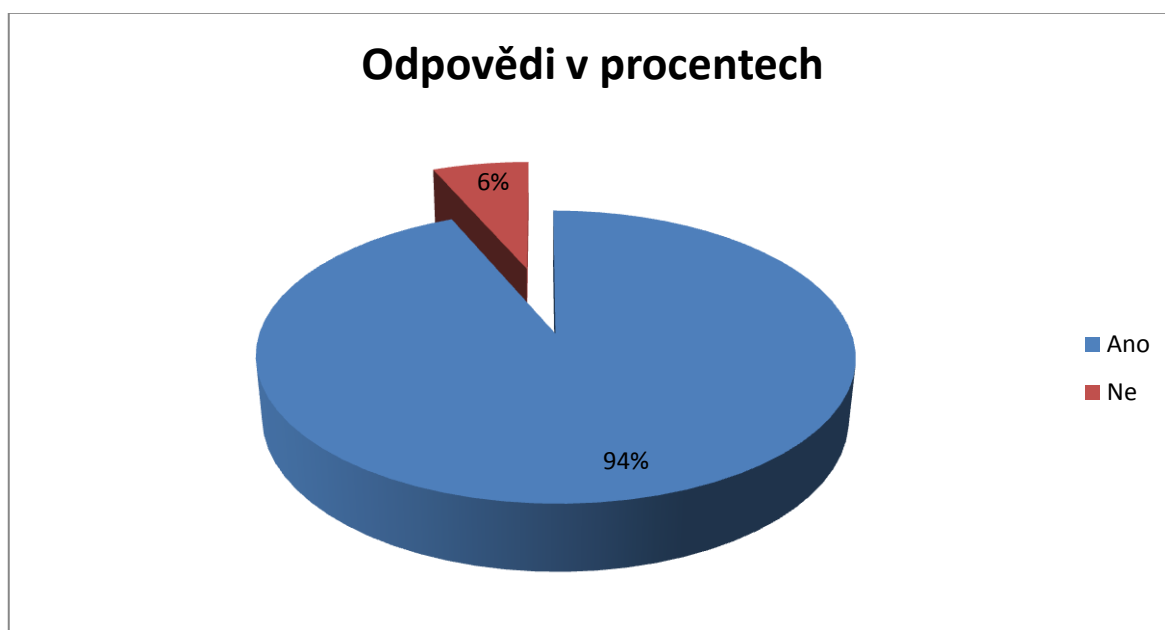
Objevovalo se i: děkuji, pošli pusinku, hají, pojď ke mně, pššt, dítě si dokáže ukázat, že chce čúrat.

Rodiče si u svých dětí všímali, že komunikovaly ukazováním rukou. V odpovědích také bylo, že jejich děti uměly hodně říkadel doprovázených ukazováním – vařila myšička kašičku, koulela se brambora, kolo kolo mlýnský, kovej, kovej kovářičku, sedí liška pod dubem, moty moty.

Tab. 23. Neverbální znaky

	Neznakující skupina
Ano	29
Ne	2

Graf 15. Neverbální znaky

4.4 Závěrečné shrnutí výzkumu

Respondenti výzkumu byli na začátku zpracování dat rozděleni do dvou skupin, podle způsobu komunikace se svým dítětem v době, kdy se nevyjadřovalo verbálně. Ti, kteří se svým dítětem „mluvili“ pomocí znakové řeči byli zařazeni do Znakující skupiny, a respondenti, kteří nepoužívali znakování, byli zařazeni do Neznakující skupiny. Podle charakteristiky věku a vzdělání byly jednotlivé skupiny maminek poměrně vyvážené. Počet dětí uvedly maminky nejčastěji jedno nebo dvě.

Hypotéza č. 1, že znaková řeč má pozitivní vliv na bližší vztah rodiče a dítěte, **se potvrdila**. 12 respondentek s tímto výrokiem souhlasilo a 8 respondentek s ním spíše souhlasilo. Z celkového počtu 25 respondentů kladně odpovědělo 20 z nich.

Hypotéza č. 2, že děti, kterým se znaky začínají předkládat mezi 8. – 12. měsícem, zopakují první znak průměrně do jednoho měsíce, **se potvrdila**. 15 respondentů uvedlo, že začali se svým dítětem znakovat v období 8 – 12 měsíců jeho věku. První znak dítě v té době samo použilo průměrně za 29 dní.

Hypotéza č. 3, že většina rodičů, kteří s dítětem znakují, navštíví kurz nebo seminář zaměřený na metodiku znakování, **se nepotvrdila**. Respondenti uvedli pouze ve 13 odpovědích z 25, že navštívili kurz, seminář nebo obojí. 12 respondentů si informace vyhledávalo na internetu nebo v knížkách.

Hypotéza č. 4, že používání neverbálních znaků je pro dítě raného věku přirozené, **se potvrdila**. 29 z 31 respondentek z Neznakující skupiny, kde rodiče s dětmi neznakovaly záměrně, odpovědělo, že jejich dítě používá / používalo neverbální znaky.

V empirické části práce jsem se také zabývala **porovnáním aktivní slovní zásoby** mezi dětmi ze Znakující a Neznakující skupiny, tento rozdíl je přehledně znázorněn v tabulce č. 6, na str. 32. Slovní zásoba se srovnávala v roce, roce a půl a ve dvou letech. V jednom roce měly větší průměrnou slovní zásobu děti z Neznakující skupiny. Situace se však změnila v roce a půl, kdy v té době z odpovědí respondentů vyplývá, že děti ze Znakující skupiny měly v průměru o 15 slov větší aktivní slovní zásobu. Rozdíl je ještě více patrný ve dvou letech, kdy děti ze Znakující skupiny používaly aktivně o 64 slov více oproti dětem z Neznakující skupiny. Z tohoto vyplývá, že děti, se kterými se komunikovalo pomocí znaků, v roce a půl a později, verbálně komunikovaly na lepší úrovni díky tomu, že měly větší slovní zásobu než děti, se kterými se neznakovalo.

Podle odpovědí dotazovaných je patrné, že rodiče, kteří se svým dítětem komunikovali pomocí znaků, se svým dalším dítětem již znaky také používají nebo se na to chystají, jak je uvedeno v tabulce na straně 35. Rodiče, kteří začali znakovat až se svým druhým dítětem, byli v dobrém slova smyslu překvapeni reakcemi a myšlením druhorozeného, které u prvního dítěte neviděli, a také tím, jak je možné se s dítětem dorozumět beze slov. Přesné odpovědi nalezneme na straně 36.

Obavy ze znakové řeči před začátkem samotného znakování z důvodu negativního vlivu na dítě, časové náročnosti nebo nepochopení okolí mělo 31 % respondentů. Tyto obavy se však vůbec neprojevíly v odpovědi na otázku, zda věří, že znakování bylo pro jejich dítě přínosné. Pozitivním přínosem si byli jistí téměř všichni respondenti, negativní vliv na dítě neuvedla žádná dotazovaná. Jaký konkrétní přínos uvedly, se dočteme na straně 48.

Respondenti se svými dětmi komunikují pomocí znaků u každodenních činností jako je jídlo, pití, oblékání, ale také si s nimi „povídají“ o pocitech dítěte nebo rodičů a zážitcích, které prožily. Dvě dotazované uvedly, že znaky často používají i u zpívání písniček. Přesné údaje jsou zaznamenány v tabulkách a grafech na stranách 39, 40.

Reakce okolí na znakování si respondenti ze Znakující skupiny většinou nevšimli nebo byly spíše kladné. Negativní reakce vzdálenějšího okolí zažily 3 dotazované z 25. Konkrétní odpovědi jsou znázorněny na straně 42, 43.

Z výsledků výzkumu také vyplývá, že rodiče si nejčastěji volí znaky podle nejrozšířenější metody znakové řeči pro slyšící batolata Programu Baby Signs®. Přehledně je to vidět v tabulce na straně 44. Děti si také rády samy nebo s rodiči vymýšlejí své znaky.

Seminář pro rodiče nebo kurzy pro děti a rodiče by respondenti, kteří ho navštívili, v 11 případech ze 13 absolvovali znovu. Jejich odpovědi jsou zaznamenány na straně 46.

Znakování se slyšícími batolaty je u nás nyní pátým rokem. Respondenti z Neznakující skupiny na otázku, zda o této metodě slyšely, odpověděli kladně v 68 %. Všichni respondenti, kteří měli dítě starší jednoho roku, na další otázku uvedli, že jejich dítě používá neverbální znaky. Mnohdy by nás ani nenapadlo, že se jedná o znak. Ale už tím, že dítě zamává na rozloučenou „pápá“, se zapojuje do komunikace – my na ně patřičně reagujeme tím, že mu řekneme, jak je šikovné, zopakujeme znak po něm a dítě z toho má nesmírnou radost. Na tomto principu jsou založeny všechny znaky. Je na dítěti, co nám pomocí nich bude chtít „říci“, nebo zda je vůbec nebude chtít používat.

5 ZÁVĚR

Ve své práci „Znaková řeč kojenců a batolat jako alternativní forma komunikace“ jsem se v celé práci věnovala komunikaci v raném věku. Děti se s námi snaží komunikovat od narození. Mají na to své prostředky a je na nás rozpoznat, co nám zrovna chtějí říci. Důležitý je v tomto věku rozvoj verbální produkce. Ten je v práci popsán i se zaměřením na vlivy, které ho mohou v pozitivním i negativním slova smyslu ovlivnit. Zásadním komunikačním prostředkem v prvních třech letech života je především neverbální komunikace. Je potřeba si uvědomit, že právě ta dává dětem možnost oboustranné interakce v době, kdy ještě nedokážou produkovat žádná slova, a v době, kdy těchto slov je ještě tak málo, aby nám mohly sdělit, co chtějí nebo potřebují.

V teoretické části, kde je popsán vývoj řeči, jsem uvedla, že od devátého měsíce u dítěte nastává důležitý milník ve vývoji v podobě rozumění řeči. V této době děti také již dokážou reagovat na první slovní pokyny typu: „Udělej paci, paci“, i když samy ještě žádné slovo, z důvodu pomalejšího nástupu řeči oproti možnosti ovládat svoje ruce a tělo, ještě neumí vyslovit. Na tomto principu dřívější schopnosti dětí ovládnout své ruce než svá mluvidla a přirozenosti touhy dětí po komunikaci je právě založena metoda znakové řeči pro slyšící kojence a batolata.

Teoretické poznatky o metodě znakové řeči, jejich přínosu pro děti i rodiče, programech, historii vzniku a zároveň i o metodice a zásadách, jsou shrnuty v druhé a třetí kapitole této bakalářské práce.

Praktická část je věnována používání znakové řeči v praxi. Jako výzkumnou metodu jsem si zvolila dotazníkové šetření, sestavené z otevřených, uzavřených a polouzavřených otázek, které potvrdily platnost tří ze čtyř hypotéz, které jsem si stanovila v Úvodu práce. Jedna hypotéza se nepotvrdila. Z odpovědí respondentů je také sestavena tabulka, která porovnává aktivní slovní zásobu dětí, se kterými se znakovalo a se kterými nikoliv. Výsledky celého výzkumu jsem uvedla v závěrečném shrnutí výzkumu.

Kritika na metodu znakování se slyšícími kojenci a batolaty není jen kladná, například autorky T. Johnstonová, Duriusova-Smithová a Bloomová ve svém článku o učení znaků z roku 2005, uvádějí, že nejsou přesvědčeny, že by znaková řeč měla nějaký přínos v jazykové, kognitivní či sociální oblasti. Kritici na druhou stranu také uvádí, že není ani pravděpodobné, že by znaková řeč měla nějaké nevýhody, protože se jedná o součást komunikace a ne o nahrazení verbálního projevu.

Znaková řeč dává dětem prostředek, který je pro ně přirozený a díky kterému nám mohou povědět, co chtějí, co je zrovna zaujalo, čeho se bojí a mnoho dalšího ze svého dětského světa. Vidím na naší dceři, jak ji baví si s námi pomocí znaků povídat, jak je šťastná, že reagujeme na to, co nám sděluje – a to můžeme jen díky tomu, že jí rozumíme. Má velikou radost, když jí ukážeme nový znak a pokud ji daná věc zaujme, snaží se znak hned předvést. Je krásné sledovat, jak se snaží znak správně zopakovat a tím nám dává najevo, že s námi chce komunikovat. Některé znaky ukazuje podobně a my musíme podle situace rozpoznat, co nám chce sdělit. Jak se postupně zdokonalují její motorické dovednosti, znaky se stávají přesnější, a podobné znaky se od sebe začínají lišit. Komunikace Vanesku opravdu baví a znaky si po prvních narozeninách začala osvojovat velmi rychle, také si o ně i několikrát denně říká nebo nám předkládá svoje vlastní. Výhodu znakování shledávám především v tom, že dítěti dáváme nástroj, díky kterému je mezi rodiči a dítětem možná kvalitní interakce, která má nenahraditelný vliv na jeho budoucí vývoj.

Je úžasné si rozumět se svým dítětem i beze slov.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Baby Signs: How to Talk with Your Baby Before Your Baby Can Talk*. 3rd Edition, New York: McGraw-Hill, 2009. 192 s. ISBN 978-0-07-161504-4.

ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata*. Průvodce pro rodiče. Kněžmost: Nuerasoft s.r.o., 2007. 75 s.

BACUS, A. *První rok vašeho dítěte*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 160 s. ISBN 80-7367-029-1.

BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. 1. vyd. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. 194 s. ISBN 978-80-87156-02-5.

BRIANT, M. Z. *Znaková řeč pro miminka*. 1. vyd. Praha: Talpress, 2010. 464 s. ISBN 978-80-7197-390-4.

ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 378 s. ISBN 80-7239-060-0.

DOHERTY–SNEDDON, G. *Neverbální komunikace dětí. Jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 208 s. ISBN 80-7367-043-7.

DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*. 2. vyd. Humpolec: Jas, 2003. 101 s. ISBN 80-86480-23-2.

DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. 145 s.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HEWSTONE, M., WOLFGANG S. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 776 s. ISBN 80-7367-092-5.

HOLINGER, P. C., DONEROVÁ, K. *Co říkají děti, než se naučí mluvit*. 1. vyd. Praha: Triton, 2005. 222 s. ISBN 80-7254-634-1.

KIESTEROVI, S. a E. *Kdopak to mluví. Tajemství řeči kojence*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2011. 192 s. ISBN 978-80-249-1542-5.

KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 2. vyd. Praha: Grada, 2010. 136 s. ISBN 978-80-247-3080-6.

KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Logopedická prevence. 5. vyd. Praha: Galén, 2009. 228 s. ISBN 978-80-7262-598-7.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MEDINA, J. *Pravidla mozku dítěte*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. 224 s. ISBN 978-80-251-3619-5.

ŠPAŇHALOVÁ, I. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. 104 s. ISBN 978-80-247-2698-4.

TOMAN, J. *Jak dobře mluvit*. 3. vydání. Praha: Svoboda, 1981. 353 s.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. - Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 467 s. ISBN 978-80-246-0956-0.

VASILOVČÍK ŠUSTOVÁ, T. *Jak se domluvit s kojencem a batoletem. Komunikujeme přirozenými znaky a gesty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 144 s. ISBN 978-80-247-2336-5.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178-291-2.

Internetové zdroje:

KAPALKOVÁ, Světlana. *Neverbálna komunikácia v ranom veku*. [online] Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2007. [cit. 2012-12-05] Dostupné z URL: <<http://laboratorium.detskarec.sk/studie.php>>.

SPOLEČNOST PRO RANOU PĚČI. [online] 2009. ©2009. [cit. 2013-02-10] Dostupné z URL: <<http://www.ranapece.cz/index.php/cs/rana-pee.html>>.

TILTON, M., et al. *Vědecký základ programu Baby Signs®*. Babysigns [online]. ©2010. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z URL: <http://www.babysigns.cz/media/media/Vedecsky_zaklad_Programu_Baby_Signs_CZ.pdf>

TILTON, M. Znaková řeč pro batolata. *Babysigns* [online]. ©2008-2010. [cit. 2013-01-25]. Dostupné z URL: <http://www.babysigns.cz/znakova_rec.html>.

TILTON, M. Znaková řeč pro batolata. *Babysigns* [online]. ©2008-2010. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z URL: <<http://www.babysigns.cz/produkty.html>>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Růst slovní zásoby v prvních třech letech života.	7
Obr. 2. Rutinní znak pro „ještě“ Foto: Vlastimil Havelka.....	20
Obr. 3 Motivující znak pro „čepici“ Foto: Vlastimil Havelka.....	21
Obr. 4. Vývoj komunikace z neverbální na verbální Copyright, 2007. Baby Signs®, Inc. Nuerasoft, s.r.o.	22

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Rozdělení skupin	29
Tab. 2. Věk respondentů	30
Tab. 3. Vzdělání respondentů	30
Tab. 4. Počet dětí	31
Tab. 5. Věk dítěte.....	31
Tab. 6. Porovnání aktivní slovní zásoby.....	32
Tab. 7. Počet znaků.....	33
Tab. 8. Všímání neverbálních znaků	34
Tab. 9. Se kterými dětmi jste používali znakování.....	35
Tab. 10. Začátek znakování	36
Tab. 11. Obavy ze znakování.....	37
Tab. 12. Typy obav	38
Tab. 13. Typy znaků	39
Tab. 14. Situace, u kterých nejčastěji znakováte	40
Tab. 15. Vliv znakování na bližší vztah rodiče a dítěte	41
Tab. 16. Reakce nejbližších	42
Tab. 17. Reakce okolí	43
Tab. 18. Program znakové řeči	44
Tab. 19. Informace o znakování	45
Tab. 20. Absolvování kurzu.....	46
Tab. 21. Přínos znakování.....	47
Tab. 22. Informovanost o znakové řeči	49
Tab. 23. Neverbální znaky	50

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Všímání neverbálních znaků	34
Graf 2. Se kterými dětmi jste používali znakování.....	35
Graf 3. Obavy ze znakování	37
Graf 4. Typy obav	38
Graf 5. Typy znaků	39
Graf 6. Situace, u kterých nejčastěji znakujete	40
Graf 7. Vliv znakování na bližší vztah rodiče a dítěte.....	41
Graf 8. Reakce nejbližších	42
Graf 9. Reakce okolí	43
Graf 10. Program znakové řeči	44
Graf 11. Informace o znakování	45
Graf 12. Absolvování kurzu.....	46
Graf 13. Přínos znakování	47
Graf 14. Informovanost o znakové řeči	49
Graf 15. Neverbální znaky.....	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Fotografie znaků

Příloha č. 2 Dotazník

PŘÍLOHA Č. I.: FOTOGRAFIE ZNAKŮ

Ukázka znaků naší patnáctiměsíční holčičky. Foto: Vlastimil Havelka

Znak: auto

Znak: bota

Znak: koupat

Znak: kočička

Znak: miminko

Znak: motýl

Znak: pít

Znak: poslat pusu

Znak: ptáček

Znak: nočník

Znak: spát

Znak: táta

Znak: telefon

Znak: zubní kartáček

Znak: žába

Znak: želva

PŘÍLOHA Č. II: DOTAZNÍK

Přeji hezký den,

jsem studentkou Institutu mezioborových studií v Brně, obor sociální pedagogika. Píši bakalářskou práci na téma „Znaková řeč kojenců a batolat jako alternativní forma komunikace“.

Chtěla bych Vás touto cestou požádat o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní. Vámi sdělené informace využiji pouze při zpracování své bakalářské práce. V případě zájmu Vám ráda poskytnu zpracované výsledky.

Správnou odpověď zakroužkujte (tučně zvýrazněte) nebo vepište.

Děkuji Vám za pomoc a spolupráci.

Hana Havelková

1. Uveďte, prosím, Váš věk:

- méně než 20
- 20 – 25
- 26 – 30
- 31 – 35
- 36 a více

2. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- ZŠ
- SOU
- SŠ
- VOŠ
- VŠ

3. Počet Vašich dětí:

- 1
- 2
- 3 a více

4. Používáte / používali jste se svým dítětem znakovou řeč pro slyšící kojence a batolata?

- ano
- ne

„Část pro rodiče, kteří znakovou řeč pro komunikaci používají/používali. Rodiče, kteří znakovou řeč nepoužívají/nepoužívali, pokračují otázkou č. 24.“

5. Se kterými z Vašich dětí jste používali znakovou řeč?

- S naším jedním dítětem
- Se všemi
- Pouze s ..... (doplňte pořadí dítěte podle narození)

6. Pokud můžete, srovnejte, prosím, několika větami komunikaci s dítětem, se kterým jste používali znaky a se kterým jste znaky ke komunikaci nepoužívali.

7. Kolik bylo dítěti měsíců, když jste začali se znakováním?

- méně než 8 měsíců
- 8 – 10 měsíců
- 11 – 12 měsíců
- více než rok

8. Za jak dlouho dítě ukázalo první znak od doby, kdy jste dítěti začali znak ukazovat?

- čtrnáct dní
- měsíc
- dva měsíce
- tři měsíce
- ještě znaky neukazuje
- za jinou dobu (uved'te).....

9. Kolik měsíců je nyní Vašemu dítěti / dětem?

- méně než 12 měsíců
- 12 – 18 měsíců
- 19 – 24 měsíců
- 25 – 36 měsíců
- více než 37 měsíců

10. Přibližně kolik znaků a slov používá / používalo Vaše dítě:

v roce ..... znaků, ... slov

v roce a půl ..... znaků, ... slov

ve dvou letech ..... znaků, ... slov

ve dvou a půl letech ..... znaků, ... slov

ve třech letech ..... znaků, ... slov

11. Všimli jste si neverbálních (mimoslovních) znaků dříve, než jste s dítětem začali znakovat?

- ano
- ne v takové míře
- nevím

12. Než jste s používáním znaků začali, měli jste ze znakování nějaké obavy?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

13. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli „ano“, čeho se Vaše obavy nejvíce týkaly?

- vlivu znakování na dítě (opožděný vývoj komunikace)
- časové náročnosti
- toho, že dítě nebude chtít znaky používat
- jiné obavy: .....

14. Používáte / používali jste jen znaky, které vám usnadňují život (znaky pro konkrétní situace) nebo znaky, díky kterým si s dítětem můžete / jste si mohli povídat o všem (např. o jeho pocitech)?

- spíše znaky pro konkrétní situace
- spíše znaky, díky kterým si povídáme
- kombinaci těchto znaků

15. Při jaké příležitosti nejčastěji používáte/jste používali znaky pro konkrétní situaci? (vybrat si můžete max. tři situace)

- u jídla
- u koupání
- u oblékání
- u hraní
- u čtení knihy
- u zpívání písniček

16. Myslíte si, že díky komunikaci pomocí znaků máte/jste měli se svým dítětem bližší vztah?

- souhlasím
- spíše souhlasím
- nevím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

17. Jak reagovali Vaši neblížší na to, že se svým dítětem znakuje / jste znakovali?

- nijak se ke znakování nevyjadřovali
- odrazovali nás od znakování
- začali spolu s dítětem také znakovat
- Připojil(i) se:.....

(vepište, kdo s dítětem začal znakovat)

18. Jak reagovalo vzdálenější okolí na to, že se svým dítětem komunikujete / jste komunikovali znakovou řečí?

- reagovalo kladně
- reagovalo záporně
- žádné reakce jsme si nevšimli
- jiné:.....

19. Používáte / používali jste nějaký konkrétní program znakové řeči?

- program Baby Signs autorky L. Acredolo a S. Goodwyn
- znakovou řeč podle Montany Z. Briant
- české znakování podle Terezie Vasilkovič Šustové
- jiný program: .....
- znaky jsme nepoužívali podle žádného konkrétního programu

20. Navštívili jste nějaký seminář nebo kurz o znakování?

- žádný, informace jsme si vyhledávali na internetu
- žádný, informace jsme si vyhledávali v knížkách
- seminář pro rodiče
- kurz pro rodiče a děti
- oba, seminář pro rodiče i kurz pro rodiče a děti
- jiný: .....

„V případě negativní odpovědi v otázce 21, tuto otázku přeskočte.“

21. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli, že jste seminář / kurz absolvovali, navštívili byste ho znovu?

- ano, dozvěděli jsme se spoustu cenných rad
- ano, velmi nás to s dítětem bavilo
- ne, nevyhovovala nám výuka
- ne, cenově nás to vyšlo hodně draho

22. Věříte, že znakování je / bylo pro Vaše dítě přínosné?

- ano
- ne

23. Jaký největší přínos měla znaková řeč pro Vás a Vaše dítě?

„Část pro rodiče, kteří znakování ke komunikaci nepoužívají / nepoužívali.“

24. Kolik měsíců je nyní Vašemu dítěti / dětem?

- méně než 12 měsíců
- 12 – 18 měsíců
- 19 – 24 měsíců
- 25 – 36 měsíců
- více než 37 měsíců

25. Přibližně kolik slov používá / používalo Vaše dítě:

- v roce ..... slov
- v roce a půl ..... slov
- ve dvou letech ..... slov
- ve dvou a půl letech ..... slov
- ve třech letech ..... slov

26. Slyšeli jste někdy o metodě „znakování se slyšícími kojenci a batolaty“?

- ano
- ne

27. Používá / používalo Vaše dítě nějaké neverbální znaky („pápá“, „jak jsi veliká/ý“, „jak dělají hodiny“, apod.)?

- ano – vepište prosím jaké:

.....

- ne

Děkuji Vám za ochotu a čas strávený při vyplnění dotazníku.